

Arbejderbevægelsens
Bibliotek og
Arkiv
Årsskrift 1998

aba

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Årsskrift 1998

ABA 1999

Indhold

ABA i 1998. Ved Henning Grelle / 3

Sabotagen mod Smith, Mygind & Hiitemeyer. Af Rasmus Mariager / 9

Socialdemokratiske kvindegrupperinger. Af Karin Sandvad / 17

Karl Kiefer - forretningsmand og arkivar. Af Jens Erik Kofoed Pedersen / 25

Arbejderradio. Billedopslag ved Karen Kræmer / 28

AIC - propaganda- eller efterretningsorganisation?. Af Henning Grelle / 30

Socialdemokratiske internationaler. En bibliografi. Af Gerd Callesen / 38

Skriv og fortæl - på vågeblus. Af Inge Marott Post / 44

Jubilæumsskrifter 1997-98. Ved Dorte Ellesøe Hansen / 46

Afleveringer til ABA i 1998. Ved Dorte Ellesøe Hansen, Anette Eklund Hansen og Karen Kræmer / 49

Medarbejdernes aktiviteter / 55

Copyright © ABA 1999

Nørrebrogade 66 D, 2200 København N

Tlf.: 35361522. Fax: 35363222.

e-mail: aba@aba.dk

Redaktion: Henning Grelle, Anette Eklund Hansen og

Kirsten Dahl

Billedredaktion: Karen Kræmer

Oplag: 4.000

Sats og produktion: Erik Justesen

ISSN 0900-2723

Omslagets forside:

Gratis uddeling af dubletter i ABA. Den daværende adresse var Hjalmar Brantings Plads hvor ABA holdt til mellem 1943/44 og 1970. (ABA)

Omslagets bagside:

Det sidste tiårs årsskrifter. ABA udgav sit første årsskrift i 1984. 75-året for ABAs oprettelse. ABA har siden udgivet et årsskrift hvert år, 1989/90 udkom dog samlet.

ABA i 1998

1998 har været endnu et godt år for ABA. Det samlede udlån i arkiv, bibliotek og billedsamling viser samme stigende tendens som året 1997 hvor det samlede udlån var i stærk fremgang. Tallene fra 1998 er de højeste udlånstal i den 5-årige periode hvor ABA har resideret på Nørrebrogade.

1998 blev også et år hvor ABA kom i mediernes søgelys. Det skete under forårskonflikten på arbejdsmarkedet, den første storkonflikt siden 1985, og i efterårets debat om kontrol med efterretningstjenesterne der også stillede spørgsmål til aktiviteterne under den kolde krig i Arbejderbevægelsens Informations Central, AIC. Om sidstnævnte kan der læses andetsteds i dette årsskrift.

Det stigende aktivitetsniveau og den udstrakte service bliver dog vanskelig at fastholde i 1999 medmindre ABA skaffer flere ressourcer. I 1999 vil udviklingen i tilskuddene til virksomheden ikke være i stand til at dække omkostningerne. Fra Kulturministeriet modtager ABA samme beløb i 1999 som i 1998, og stigningen i LOs tilskud for 1999 kan ikke alene dække udgifter i 1999 der også omfatter en overenskomst-situation.

Samlingerne

Og opgaver er der nok af, ikke mindst i arkivet som i 1998 har modtaget store samlinger fra organisationer og privatpersoner. Interessen for politikeres private papirer har aldrig været større, og det er derfor glædeligt at ABA kan føje nye personlige arkivfonde til samlingerne. Det gælder forhenværende ministre som Henry Grinbaum, Henning Rasmussen og Erling Olsen, MF'erne Gert Petersen og Søren Hansen samt redaktør Willy Karlsson og forfatteren Magnus Johansson. Arbejderpartierne, fagbevægelsen, kooperationen og ungdomsbevægelsen har også afleveret betydelige samlinger.

Arkivet sætter kræfter i for at få ordnet så mange af disse samlinger som muligt, men den begrænsede tid til registrering af disse omfattende samlinger er et stort problem. Arkivalierne hober sig op på vores lager som nærmer sig det punkt hvor et midlertidigt stop for indsamling kan blive nødvendigt.

Arbejdet med DKPs store arkiv er afsluttet. Der foreligger nu en færdig registrant til arkivet, og det er dermed muligt for forskerne at søge om adgang. ABA har fortsat en række arkiver for lokale DKP-afdelinger som vil blive ordnet.

Arbejdet med LOs omfattende aflevering fra 1997

Året er 1965, og finansminister Henry Griinbaum lægger momsforslag ned i sin mappe. ABA har i 1998 modtaget Henry Griinbaums arkiv, og enkelte billeder fra den tidligere ministers privatalbum ligger nu i affotograferinger i ABAs billedarkiv. (ABA)

der dækker årene fra ca. 1980 til 1994, skrider fremad. På personarkivområdet arbejdes der primært med Anker Jørgensens meget omfattende arkiv.

Arbejdet med en arkivdatabase prioriteres højt. Forarbejdet med fastlæggelse af standarder for registrering af arkiver er dog særdeles omfattende og tidskrævende. Standarder er nødvendige såfremt arkiver

skal gøres synlige og søgbare på edb. En standard kan sammenlignes med en standard for bøger og tidskrifter, men hvor biblioteksvæsenet har haft standarder i årevis, er det noget nyt, men nødvendigt nyt, for arkivverdenen. Ikke kun i ABA, men overalt hvor der arbejdes med arkiver.

ABA har altid udvist åbenhed for forskeres adgang til arkiverne. Lange tidsfrister og utilgængelighed har ikke været et ønske hos arbejderorganisationerne. Tilgængelighedsregler har derimod været meget forskellige og efterhånden også uoverskuelige for både ansatte og lånere. ABAs arkivtilvækst stiger voldsomt, og arkivpersonalet har længe ønsket regler der var så lige og ens for alle som gør ligt.

I efteråret er der derfor udformet et nyt regelsæt hvor regler for tilgængelighed lægger sig tæt op ad reglerne for statens arkiver. Selv om loven om statens arkiver ikke omfatter ABA, indføres de samme tilgængelighedsfrister som bliver administreret i Rigsarkivet, landsarkiverne og mange lokalhistoriske arkiver. Det betyder en 30 års frist for organisationer og en 80 års regel for private personarkiver. Derudover gælder alle aftaler der er udformet med organisationer ved tidligere afleveringer. De nye regler er trykt og udleveres ved henvendelse til ABA.

Bibliotekets udlån har i 1998 været i kraftig vækst og forventes at stige når ABAs bog- og tidsskriftsamling via ABAs hjemmeside bliver søgbar på internet-tet.

Det store biblioteksprojekt »Fælles bibliotekssystem for LO og tilsluttede biblioteker« har nu anvendt 2 1/2 år af det samlede projektforløb frem til år 2000. Ideen med projektet er at der skabes en teknisk og biblioteksfaglig infrastruktur som interesserede or-

ganisationer i arbejderbevægelsen kan få adgang til og blive tilsluttet med henblik på en løsning af biblioteks-faglige opgaver. Projektet har haft vanskeligheder på grund af programfejl i det valgte bibliotekssystem. I alt otte biblioteker i arbejderbevægelsen er tilsluttet systemet, og flere forventes når en række problemer, herunder år 2000-problematikken, er løst. Projektgruppen der består af to fra ABA og to udpeget af LO, har afholdt mange møder i 1998 og ser optimistisk på at tingene falder på plads i 1999. Projektets idé er rigtig, og der er et stort behov for det i hverdagen.

Biblioteket modtager fortsat bogsamlinger der rummer bøger, pjecer og tidsskrifter der kan supplere samlingerne. Ikke overraskende bliver samlinger af værdifuldt indhold stadig mere sjældne som følge af ABAs systematiske indsamling og køb gennem årtier. I biblioteket er man derfor særdeles påpasselig med at

modtage samlinger der alene viser sig at være dubletter. Fra William Saxtorph og Ole Stender-Petersen samt fra Willy Karlsson er der modtaget betydelige bøger der kvalitativt supplerer biblioteket.

Biblioteket, som også varetager arbejdet med fane- og plakatsamlingen, har sammen med Billedarkivet gjort et stort arbejde i betjening af museer og diverse medier. Da der ikke er tale om helt almindelige udlån, offentliggøres undtagelsesvis en oversigt:

Udstillinger

Arbejdermuseet: *Folkets århundrede* Industrimuseet, Horsens: *LO - 100 år i Vejle Amt. Hvor gik arbejdereren hen, da han gik ud?* Nationalmuseet: *Drømmen om det 20. århundrede* Nationalmuseet: *Retten til at være menneske* Vejle Museum: *70'erne i huset. Vejle for 25 år siden*

Danmarks Radio har i forbindelse med sin nye store satsning, en dramatisering af Edderkoppesagen, hentet adskilligt materiale - herunder billeder - i ABA. På billedet troner hovedmanden i Edderkoppesagen, Svend Aage Hasselstrøm, bag sit skrivebord. (ABA)

Film og tv

Edderkoppesagen (arbejdstitel). DR TV *Klinkevals* (arbejdstitel). Filmatisering af Jane Aamunds bog. Per Holst Film A/S *Med hatten på arbejde. Hansen & Pedersen*. Tv-produktion for DR TV *Plads til os alle*. En tv-serie i otte afsnit om arbejderbevægelsens historie. Gekko medieproduktioner for TV2

Cd-rom

Hvem byggede Danmark? 100 års Danmarkshistorie i billeder, tekst, lyd og filmklip. LO og Munksgaard.

Billedarkivet

Billedarkivet har haft et stort udlån i 1998 samtidig med at der er opnået en betydelig tilvækst. I forbindelse med LOs jubilæumsprojekter modtog billedarkivet en stor samling farvedias. Tilvæksten af farvedias er efterhånden blevet større end tilvæksten af sort-hvide billeder. Derfor vil billedarkivet koncentrere sig om at tilgængeliggøre de mange farvedias som indeholder et bredt spektrum af motiver fra 1980'erne og frem til i dag. Billedafdelingen har været på besøg i virksomheder hvor ny teknik anvendes. Ny teknik i billedarkivet og registrering af billeder på edb er højt prioriteret, men der skal først eksperimenteres med henblik på at finde rigtige løsninger, og derpå er det et økonomisk spørgsmål hvordan vi kommer videre.

Forskning og formidling

Flere af LOs jubilæumsprojekter er afviklet i løbet af

1998. Jubilæumsbøgerne *LO 100 år* udkom i april hvor der blev afholdt pressemøde i Cafe&Ølhalle. Anette Eklund Hansen og Henning Grelle er forfattere til den brede historiske fremstilling i bind 2, hvor Karen Kræmer er billedredaktør.

LOs cd-rom *Hvem byggede Danmark?* udkom i november hvor der blev holdt pressemøde i Mediehuset. Arkivar Torsten Lange og Henning Grelle er medforfattere.

LOs tv-serie med Gekko som producent er endnu ikke blevet vist. Det sker forhåbentlig i 1999.

ABAs årsskrift 1997 udkom i efteråret 1998. Forsinkelsen skyldes arbejdet med LOs jubilæumsprojekter.

Bogen *Folkets århundrede* udkom i oktober. Bogen er udgivet af Arbejdermuseet og ABA. Henning Grelle har bidraget til bogen.

Under forårets konflikt på arbejdsmarkedet deltog Henning Grelle i radioudsendelser den 25., 27. og 30. april.

Erindringsprojektet, hvis styringsgruppe består af ABA, Arbejdermuseet og Nationalmuseet, har indsamlet erindringer fra HK og Tekstilgruppen i SiD. HK-projektet afsluttes i 1999 og skal resultere i en udgivelse i anledning af HKs 100 års jubilæum i år 2000. Tekstilprojektet er blevet forlænget da det var nødvendigt med mere tid til indsamlingen. Denne skal resultere i en bogudgivelse i løbet af 1999.

Arbejdet med Dansk Kvindebiografisk Leksikon skrider planmæssigt frem. ABA er repræsenteret i styrelsen, og projektmedarbejder Karin Sandvad som er ansvarlig for arbejderbevægelsens kvinder, har fået stillet en arbejdsplads til rådighed i ABA.

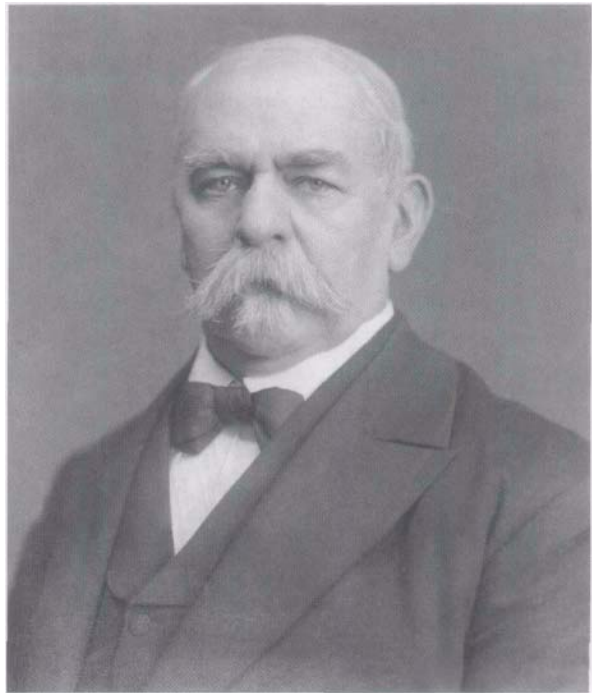
Den socialdemokratiske presses lokaludgaver

I august 1998 måtte ABA afvikle sit avisdepot i Rigsarkivets afdeling i Glostrup. Her har ABA de sidste ti år haft en række lokale socialdemokratiske aviser deponeret.

ABA havde ingen mulighed for at føre aviserne til Nørrebrogade. I valget mellem kassation og bevaring foretrak vi at tilbyde aviserne til de lokalarkiver som ikke var i besiddelse af den lokale socialdemokratiske avis. Heldigvis tog mange mod tilbuddet, og de kan derfor nu tilbyde en arbejderavis til brugerne lokalt. De aviser der er udkommet i Danmark, findes enten på Statens Avissamling i Århus eller på Det kongelige Bibliotek. ABA har på Nørrebrogade hovedbladet *Social-Demokraten*, *Københavns Amts Social-Demokrat* samt *Ny Dag* og *Bornholmeren*. Enkelte lokaludgaver, f.eks. *Demokraten i Århus*, haves på mikrofilm. Den lokale socialdemokratiske presse kan man nu studere lokalt hvor aviserne har haft hjemsted.

ABAs bestyrelse

Harald Børsting, LO (formand) Dorrit
Andersen, Landsarkivet for Fyn Willy Stig
Andersen, Socialdemokratiet Ole Askvig, AOF
Torben Bach, SiD
Niels Senius Clausen, Roskilde Universitetsbibliotek
Peter Faarbæk, Socialdemokratiet Peter Ludvigsen,
Arbejdermuseet Claes Lyngholm Andersen, Det
Kooperative Fællesforbund i Danmark

Den 12. juni 1999 er det 90 år siden Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv blev oprettet. Socialdemokratiets forretningsfører P. Knudsen (1848-1910) var ikke alene aktiv i oprettelsen af ABA, han var også bidragsyder til arkivets første samlinger. Den 26. juli 1909 skrev han følgende brev til arkivet. »En Del Sager til Optagelse i Arkivet bedes afhentet i min Bopæl, Nansensgade 82. En ikke for lille Haandvogn (Kassevogn) bedes medbragt til Transporten. Paa Grund af Bortrejse bedes Sagerne afhentet senest Fredag den 30. ds.

*Med soc. Hilsen
P. Knudsen«*

Heldigvis har næsten alle senere socialdemokratiske partiledere fulgt P. Knudsens eksempel. (ABA)

Bjarne Salomonsen, A-Pressen Erik
Strange Petersen, SFAH Gerd
Callesen, ABA Anette Eklund
Hansen, ABA Henning Grelle,
ABA Gitte Lunde Johansen, ABA
Eva Nancke, ABA

ABAs medarbejdere i 1998

Forretningsfører Henning Grelle

Arkivet

Afdelingsleder Anette Eklund Hansen
Bibliotekar Hannah Linden Arkivar Jens Erik
Kofoed Pedersen (vikar) Assistent Per Askbo
Arkivar Torsten Lange (indtil 1. oktober vikar i biblioteket)
Cand.mag. Annedorte Hybel (fratrådt) Cand.mag. John
Bundgaard Rasmussen (jobtilbud) Rasmus Mariager
(militærnægter)

Billedarkivet

Arkivar Karen Kræmer Assistent Marion
Bradtberg (barselsorlov) Studentermedhjælper
Mia Münster-Swendsen Cand.mag. Rudy Hassing
(fratrådt)

Biblioteket

Afdelingsleder Gerd Callesen (orlov indtil 1. oktober)
Bibliotekar Dorte Ellesøe Hansen Bibliotekar Gitte
Lunde Johansen Bibliotekar Bjarne Avlund Frandsen
(vikar)

Biblioteksassistent Eva Nancke
Assistent Ole Arent
Assistent Robin Bo Andersen (jobtræning)
Assistent Søren Kaadtmann Hansen (fratrådt)
Studentermedhjælper Thomas Nancke (fratrådt)
Jesper Lyngbye (bibliotekarpraktikant)

Administrationen

Assistent Kirsten Dahl
Assistent Tine Marstrand

Biblioteksprojektet

Projektleder Hans Uwe Petersen
Bibliotekar Marianne Bagge Hansen
Bibliotekar Freddie Nielsen

Erindringsprojektet

Cand.mag. Inge Post

Statistik

Udlån af bøger, tidsskrifter, plakater, faner mv.: 9.404.
Heraf udlån til andre biblioteker: 808. Fornyelser af
bøger, tidsskrifter, plakater, faner mv.: 6.188.

Ekspederede arkivenheder til læsesal: 1.212. Heraf
til andre bibliotekers læsesale: 1.123.

Ekspederede billeder til læsesal: 6.098. Ekspede-
rede originalbilleder til affotografering: 1.749. Ekspe-
derede fotokopierede billeder: 1.564.

Antal besøgende lånere i bibliotek og arkiv: 1.640.
Antal besøgende lånere i billedarkiv: 286 og antal te-
lefoniske henvendelser: 859.

Henning Grelle

Sabotagen mod Smith, Mygind & Hüttemeyer

Af Rasmus Mariager

»NY FASE I SCHALBURGTAGEN, Smith, Mygind og Hüttemeyer sprængt i Luften. Efter de sidste Ugers systematiske Rudeknuserier i Hovedstaden og adskillige Provinsbyer har Schalburgfolkene Lørdag den 3. anvendt deres Kræfter paa en ny Form for Provokation. Tidligt om Morgen brød en halv Snes Mænd med civile Frakker kastet over grønne Uniformer ind i Smith, Mygind og Hüttemeyers Fabrik i Peter Fabersgade. De optrådte yderst brutalt, beordrede en Del af Arbejderne ud, men advarede ikke i alle Værksteder, en Kontorassistent, som vilde gaa tilbage og hente sit Ur, blev skudt i Ryggen - ufarligt heldigvis - og et Øjeblik efter sprængtes 4 Bombeladninger, der ødelagde for henved 1 Mi U. Kroner. En dansk Politibil, der var blevet tilkaldt, blev hæftigt beskudt og besvarede Ilden, men alle Schalburgfolkene slap væk. (...) Det er med fuld Sikkerhed konstateret, at der foreligger en ny tysk-inspireret Provokations- og Hævnakt

Sådan kunne danskerne læse om sabotagen mod maskinfabrikken og jernstøberiet A/S Smith, Mygind & Hüttemeyer i det illegale blad *Frit Danmarks Nyhedstjeneste* den 7. juni 1944. Aktionen var ikke en schalburgtage, det vil sige en terrorhandling udført af tyske

soldater eller danske nazister som hævnakt for modstandsbevægelsens sabotagehandling. Det var faktisk en sabotage udført af en københavnsk modstandsorganisation. Hvad der skete den morgen da Smith, Mygind & Hüttemeyer blev sprængt i luften, og hvem der var ansvarlig for aktionen, det vil denne artikel give et svar på. Og den vil give et bud på hvorfor flere illegale blade valgte at fremstille aktionen som en schalburgtage når det nu var en sabotage.

Smith, Mygind & Hüttemeyer var under besættelsen 1940-45 beliggende så nogenlunde på den grund på Nørrebro i København hvor Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, ABA, ligger i dag, det vil sige på arealet mellem Guldbergsgade og Nørrebrogade grænsende op til gårdene i Peter Fabersgade og Meinungsgade. Når man ankommer til ABAs hovedindgang fra Nørrebrogade, kan man på højre hånd endnu se en ældre gul murstensvæg med initialerne »SMH«. Derfor denne lille artikel. Først et par ord om selve sabotageaktionen.

Aktionen

Skildringen af sabotageaktionen er baseret på en rapport udarbejdet af politiet umiddelbart efter aktionen,

Den københavnske modstandsorganisation BOPA dokumenterede selv sabotagen ligesom politiet foto-graferede skaderne. Ovenstående foto blev knipset af BOPA-sabotøren Kai Ludwigsen under eller umiddelbart efter sprængningen af fabrikken. (Friheds-museet).

vidneafhøringer foretaget af politiet i dagene efter sabotagen samt brudstykker af publicerede erindringer fra 1960'erne og interviews med involverede modstandsfolk foretaget i Frihedsmuseets regi i årene omkring 1980. Desværre har det ikke været muligt at

fremskaffe en sabotagerapport, det vil sige en rapport om sabotagens forløb skrevet af modstandsgruppens leder til brug for moderorganisationens ledelse. Sabotagen blev udført af BOPA, men BOPAs arkiv på ABA indeholder ikke rapporten, og journalist Leif Larsen der fortsat opbevarer en række sabotagerapporter, har underrettet mig om at han ikke har den i sin besiddelse. Måske blev den aldrig udfærdiget.

Aktionen mod Smith, Mygind & Hüttemeyer fandt sted lørdag den 3. juni 1944 omkring klokken halv otte om morgenen. For at komme ind i virksomheden måtte en del af sabotørerne trænge sig ind i Smith, Mygind & Hüttemeyers gård via de tilstødende baggårde. Da de var kommet hertil, fortsatte de ind i fabrikken. De fandt straks driftslederen der blev bedt om at samle de ansatte. Disse blev nu beordret ud af virksomheden. Den skulle sprænges i luften. Først gjorde driftslederen indsigelse. Virksomheden arbejdede jo ikke for tyskerne. Men sabotørerne lod sig ikke anfægte. Sprænges, det skulle den, og det blev den. Efter nogen forvirring blev en første bombe på angiveligt hen ved 10-12 kilo sprængt i luften. Herpå fulgte flere sprængninger. Under forvirringen skød en af sabotørerne en af virksomhedens ansatte i ryggen. Omstændigheden var at den ansatte trodsede ordren om at forlade fabrikken og i stedet gik hen mod sit kontor - angiveligt for at hente sit ur. Men modstandsfolkene var nervøse, og en af sabotørerne affyrede altså sin pistol mod den ansatte. For at komme den tilskadekomne til hjælp blev der rekvireret en ambulance. Udrykningstjenesten adviserede automatisk politiet. Da sabotørerne efterfølgende var på vej ud af fabriksbatterierne, ankom politiet i et saltaf. Bevæbnet med en parabelum beskød en af sabotørerne,

Hugo Horwitz, resolut politiet. Sidstnævnte valgte at besvare ilden, alt imens det flygtede ned ad Meinungsgade. Da politibetjentene efterfølgende viste sig om hjørnet af Meinungsgade, blev det beskudt endnu en gang. Overbetjenten, der stod for rapporteringen, registrerede i situationen omkring elleve mand og syv eksplosioner. Ved politiets efterfølgende tekniske undersøgelser skulle det vise sig at kun seks bomber var bragt til sprængning.

Tre af sabotørerne flygtede nu i en taxa ad Guldbergsgade mod Tagensvej. Denne havde sabotørerne hyret ved Københavns Hovedbanegård samme morgen. Under aktionen holdt de den op for at kunne flygte på rette tidspunkt. Politiet forsøgte at bringe taxaen til standsning og åbnede derfor ild. I taxaen befandt sig nemlig den person - det vil sige Horwitz - der tidligere havde skudt mod politiet. Taxaen blev gennemhullet, men fortsatte flugten. Politiets ild blev imidlertid straks besvaret. En af modstandsfolkene tømte magasinet fra sin maskinpistol ud gennem taxaens bagrude.

Under aktionen blev politibilens forhjul gennemhullet, ligesom dens benzintank blev skudt itu. I forbindelse med ildkampen blev en forbipasserende person tilmed såret i foden, og et projektil strejfede en af politibetjentenes hånd. Ved et lykketræf fik ingen af de sårede - heller ikke den ansatte der blev truffet i ryggen - varige men. Cirka 20 minutter efter støvet havde lagt sig, kom taxachaufføren tilbage til gerningsstedet og forklarede politiet, »at han var blevet truet til at køre for nogle Sabotører, som han satte af ved Tomsgaardsvej« i Københavns nordvestkvarter.

Efterforskning og skadernes omfang

Efter aktionen undersøgte politiet sagen blandt andet med henblik på at finde gerningsmændene. Det gav dog ikke umiddelbart noget resultat. Flere af vidnerne kunne end ikke give noget brugbart signalement af gerningsmændene, selv om enkelte mente at kunne genkende dem ved en konfrontation eller ved et genemsyn af politiets fotoalbum. En konfrontation skete angiveligt aldrig, og tilsyneladende var der heller ingen der kunne genkende gerningsmændene blandt politiets fotos. Ved den tekniske del af politiets efterforskning kunne man konstatere at sabotørerne havde medbragt i alt ni bomber hvoraf tre ikke var bragt til sprængning. To af bomberne var anbragt i en transformatorstation, tre i en maskinhal, en var anbragt i et modelkammer, mens tre bomber var anbragt i en kedelsmedie og et støberi. Den tyske sprængkommando blev efterfølgende tilkaldt for at afmontere de ueksploderede bomber.

Efter sabotagen anmeldte Smith, Mygind & Hüttemeyer aktionen til politiet og forsikringsselskaberne og søgte om erstatning for skaderne på fabrikkens bygninger samt de ødelagte genstande. Krigsforsikring for Handel, Industri og Håndværk der tog sig af erstatningen for genopbygningen af fabrikshallerne, tildelte Smith, Mygind & Hüttemeyer en erstatning på kr. 427.506,41. Godt nok havde fabrikken anvendt knap 70.000 kr. mere på genopbygningen, men forsikringen skønnede at fabrikken også havde foretaget visse forbedringer. Krigsforsikringen for Løsøre erstattede fabrikkens genstande med kr. 309.127,88. I alt modtog fabrikken således en erstatning på godt og vel 736.000 kr. Sammenligner vi dette beløb med de

»Sprængningsstedet ved Transformatorhuset, 2 Bomber paa Planen (...)«. Sådan lyder politiets tekst til dette foto som politiets fotograf tog som dokumentation for sabotagen mod Smith, Mygind & Hüttemeier. Sabotagen var blandt de største foretaget af BOPA under besættelsen. (ABA, originalfoto Rigsarkivet)

erstatninger som andre virksomheder, der blev sabote-ret af BOPA, modtog, står det klart at sabotagen her var blandt de større i BOPAs regi. Historikeren Esben Kjeldbæk opregner i sin bog *Sabotageorganisationen*

BOPA (1997) på side 456 knap 400 sabotageaktioner udført af BOPA. Listen gør ikke krav på fuldstændighed, »men det er nok overvejende små aktioner og aktioner mod tyske mål 1944-45 (der ikke registreredes af politi eller forsikring), som mangler«. Listen indeholder også oplysninger om erstatningernes størrelser, og det fremgår at kun atten andre aktioner udført af BOPA resulterede i større erstatninger. I alt blev der udbetalt omkring 100 millioner danske kroner i erstatning til saboterede industrivirksomheder.

Schalburgtage eller sabotage

I *Frit Danmarks Nyhedstjeneste* blev aktionen som ovenfor nævnt omtalt som en schalburgtage. Også det illegale nyhedsorgan *Information* beskrev aktionen som en schalburgtage. Her stod: »For første Gang skete der i Gaar Morges Schalburgtage imod en dansk Fabriksvirksomhed. Hensigten har været at give Offentligheden Indtrykket af Sabotage og at udvirke Henrettelsen af fangne danske Patrioter. Det var Smith, Mygind & Hüttemeyer, det gik ud over (...)«. Andre medier afholdt sig fra at fordele ansvaret. *Socialdemokratiets Fortrolige Meddelelser* til de socialdemokratiske blade nøjedes med at konstatere at virksomheden var blevet sprængt i luften, og at den hverken direkte eller indirekte arbejdede for tyskerne. Umiddelbart kunne man tro at *Frit Danmark* og *Information* havde ret i sine konstateringer eftersom Smith, Mygind & Hüttemeyer ikke var en værnemagervirksomhed.

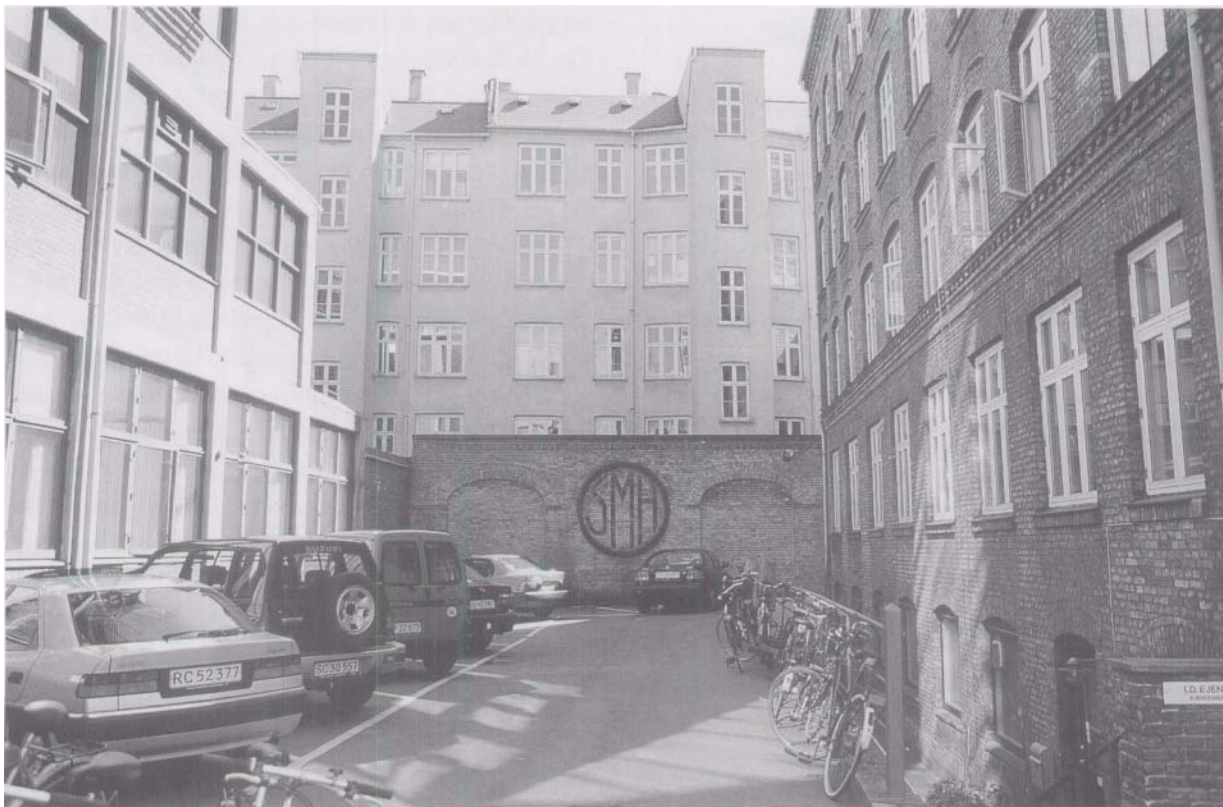
Imidlertid kunne Niels Alkil allerede i 1945-46 i tobindsværket *Besættelsestidens Fakta* konstatere at aktionen havde været en sabotage udført af modstandsbevægelsen. Men det blev samtidig anført at det havde været en fejlsabotage. Spørgsmålet var nu hvem der havde udført den? Hvis det ikke var offentligt kendt tidligere, så gav den forhenværende sabotør Hugo Horwitz svaret i sine erindringer fra 1964. Efter Horwitz var flygtet til Sverige sammen med sin jødiske familie i 1943, rejste han det følgende år tilbage til Danmark for at tilslutte sig modstandsbevægelsen. I København fik han via familien Spuur-Hansen kontakt til sabotageorganisationen BOPA, og den 3. juni fik Horwitz så sin ilddåb - netop i aktionen mod

Smith, Mygind & Hüttemeyer. Horwitz nævner at det var en fejlsabotage. I beretningsmateriale og interviews afgivet til Frihedsmuseet har gruppeleder Erik S. Saxtorph, »Bøgh«, og Svend Åge Hallstrøm, »Therkel« samt Hugo Horwitz, »Uffe«, udtalt at aktionen var en fejlsabotage. Kai Ludvigsen der dokumenterede aktionen ved at fotografere skaderne, forklarede at der vist efterfølgende var tale om at den ikke skulle have været udført. I sin undersøgelse af BOPAs historie - organisationens opståen og udvikling — tilskriver Kjeldbæk også BOPA aktionen. Af interviews med nogle af de implicerede sabotører fremgår det at det var Erik S. Saxtorphs afdeling der var ansvarlig for aktionen, og at det var Svend Åge Hallstrøms gruppe der udførte den.

Hvorfor blev Smith, Mygind & Hüttemeyer saboteret?

I lyset af ovenstående må man spørge hvorfor virksomheden blev saboteret når den ikke arbejdede for tyskerne? Vidste modstandsfolkene overhovedet at det var en fejlsabotage?

Alt tyder på at modstandsfolkene i forvejen vidste at det var en fejlsabotage. I en beretning afgivet til Frihedsmuseet har en af deltagerne i aktionen, Svend Åge Hallstrøm, forklaret at årsagen til aktionens gennemførelse var at BOPA hele tre gange var blevet opfordret til at sabotere fabrikken. Imidlertid havde man undslået sig fordi »vi vidste, at de ikke arbejdede for tyskerne. Men så kom der altså en sidste ordre, at vi *skulle* lave den uanset hvordan og hvorledes. Vi *skulle* lave den, der kom ordre, og det var en ordre fra England, sagde de, for at give det mere vægt, jeg ved

Efter sabotagen genopførte Smith, Mygind & Hüttemeyer de ødelagte fabrikshaller. Blandt andet blev der bygget en gulstensmur med initialerne »SMH« (midt i billedet). Bygningen til venstre blev efter krigen revet ned. I stedet opførtes en rødstensbygning som i dag beboes af ABA. Det udsnit af bygningen der ses, er ABAs foredragssal. Bygningerne til højre og i midten er de samme som under besættelsen. (ABA, fotograf Harry Nielsen)

ikke hvorfor ... så fjerde gang gik vi ud og lavede den.« Et andet forhold der også tyder på at modstandsfolkene i forvejen vidste at det ikke var en værnemagtervirksomhed, var dette at der ikke var tyske strejkevagter ved Smith, Mygind & Hüttemeyer. I den sidste del af besættelsen anbragte værnemagten strejkevagter ved de danske virksomheder der arbejdede for tyskerne - men de var altså fraværende ved Smith, Mygind & Hüttemeyer.

Når nu modstandsfolkene forud for aktionen vidste at virksomheden ikke arbejdede for tyskerne,

hvorfor valgte de så at gennemføre aktionen? Ifølge Hallstrøm fik gruppen besked på at gennemføre aktionen hele fire gange. Og fjerde gang betonede man at ordren kom fra England. Det at ordren angiveligt kom fra England, var ikke et uvæsentligt argument i samtiden. Mange modstandsfolk så Storbritannien som den ledende nation blandt de allierede og arnestedet for al modstand mod Tyskland i det tyskbesatte Europa. Og Hallstrøm pointerer også at ordren kom fra England, for at give den mere tyngde. Men spørgsmålet er om ordren virkelig udgik fra London?

Det er ikke usandsynligt at gruppen *blev fortalt* at ordren om at sabotere fabrikken kom fra England. Det er imidlertid *ikke* sandsynligt at sabotageordren rent faktisk var britisk. I en bog om SOE i Skandinavien under 2. verdenskrig skriver den britiske historiker Charles Cruickshank at SOE, det vil sige den engelske militærorganisation der havde til opgave at fremme lokale modstandsbevægelser i tysk besatte lande, havde tabt kontrollen med modstandsbevægelsen i Danmark i sommeren 1944. Det var med andre ord ifølge Cruickshank lokale krige uden ledelse fra Storbritannien der blev udkæmpet i Danmark i denne periode af besættelsen. *Såfremt* Cruickshank har ret i sin betragtning, kan det altså ikke være rigtigt at det var England der havde afgivet ordre om at sabotere Smith, Mygind & Hüttemeyer. Hallstrøm antyder da også kraftigt i ovennævnte interview at gruppen var mere end skeptisk over for oplysningen om at ordren kom direkte fra London, »det var en ordre fra London, sagde de, for at give det mere vægt, jeg ved ikke hvorfor ...«. I øvrigt er det vanskeligt at se hvilken interesse London måtte have i at få sprængt en dansk virksomhed i luften når den hverken direkte eller indirekte støttede Tyskland.

Hvorfra ordren så kan stamme, har det ikke været muligt at konstatere på baggrund af det inddragede materiale. I det hele taget ved vi ganske lidt om kriterierne for at blive saboteret af BOPA under besættelsen, ud over at det var værnemagervirksomheder. BOPA-sabotøren Hans Edvard Teglers gør sig i sine erindringer nogle overvejelser over hvor meget en fabrik skulle arbejde for tyskerne for at blive saboteret. Overvejelserne kunne give et indtryk af en forholdsvis veltilrettelagt sabotageplan - en egentlig masterplan. I virkelighedens verden synes disse betragtninger dog ikke altid at have været gældende.

At flere af de illegale blade alligevel i dagene efter aktionen valgte at fremstille den som en schalburgtage, var vel fordi de ønskede at beskytte modstandsbevægelsen som institution mod kritik. Begyndte man først at kritisere dens aktioner, kunne man frygte at det den selv betragtede som dens umiddelbare legitimitet - altså at den *a priori* bekæmpede det onde - ville svinde. Således betragtet var de illegale blade ikke blot en del af kampen mod nazismen, men tillige en aktiv del af modstandsbevægelsens propaganda.

Konklusion

Sabotagen mod maskinfabrikken og jernstøberiet A/S Smith, Mygind & Hüttemeyer blev gennemført lørdag den 3. juni kl. halv otte om morgenen. Sabotagen blev udført af en af BOPAs grupper. Det var en fejlsabotage. Modstandsgruppen vidste i forvejen at det var en fejlsabotage, men den blev angiveligt hele fire gange opfordret til at gennemføre aktionen. Det har været på tale at briterne skulle have beordret aktionen. Det forekommer imidlertid usandsynligt. Hvad der ellers

kunne have motiveret sabotagen, har det ikke været muligt at finde frem til. Måske var den blot en af de fejl der sker under alle krige - som anført af Horwitz. Sabotagen var en af de mere dramatiske med tre sårede personer, gennemhullede biler og bilflugt gennem byen. Skadesmæssigt hører sabotagen til blandt de større. Kun atten andre virksomheder, saboteret af BOPA, modtog større erstatninger. Sabotagen blev fremstillet som en schalburgtage, formentlig for at beskytte modstandsbevægelsen mod kritik.

Tak til Esben Kjeldbæk for kommentarer til artiklen.

Foruden publiceret litteratur, herunder bl.a. Esben

Kjeldbæk: *Sabotageorganisationen BOPA* (1997) og Niels Alkil (red.): *Besættelsestidens Fakta* (1945-46) samt erindringer af Hugo Horwitz, er følgende kilder benyttet: Udskrifter af interviews med Svend Erik Hallstrøm, Kai Ludvigsen og Hugo Horwitz (venligst udlånt af Esben Kjeldbæk) samt følgende beretninger: Erik S. Saxtorphs beretning (Frihedsmuseets arkiv nr. 7D-2), Statsadvokaturen for Særlige Anliggender sag nr. 23981 (Rigsarkivet), Krigserstatningssag for Løsøre nr. 4237 (Rigsarkivet) og Krigserstatningssag for Bygninger nr. 1561 (Rigsarkivet), og herudover diverse illegale blade.

Socialdemokratiske kvindegrupperinger

Af Karin Sandvad

Da arbejderbevægelsens kvinder i slutningen af 1800-tallet sluttede op om Socialdemokratiets røde faner, blev det dem snart klart at de måtte læne sig til hinanden hvis de skulle hente støtte. For hos mændene fik de den kun i begrænset omfang. Udarbejdelsen af biografier over arbejderbevægelsens kvinder til Dansk Kvindebiografisk Leksikon har tilført ny viden og har afdækket at mange af de socialdemokratiske kvinder, faglige og politiske, var bredspektrede i deres engagement og aktive i forskellige sammenhænge. De mødtes på tværs af faglige og organisatoriske grænser og har dermed kunnet inspirere og støtte hinanden. I det store og hele skabte kvinderne selv de fornødne netværk, formelle som uformelle. Kun modvilligt gik mændene med til i visse tilfælde at støtte dannelsen af institutioner hvor kvinderne kunne mødes.

Kvinderne i fagbevægelsen

For de faglige kvinder dannede organisationerne naturlige rammer for kvindernes netværk, hvad enten det drejede sig om kvindelige afdelinger under blandede forbund, selvstændige kvindelige fagforeninger under blandede forbund eller rene kvindefagforbund. De kvindelige fagforeninger arrangerede både faglige mø-

der, foredrag og også mere selskabelige sammenkomster. De selskabelige arrangementer, baller og maskerade er i eftertidens festskrifter ofte omtalt i nedladende vendinger som kvindernes »balfaldera«. Men man skal ikke undervurdere den betydning det havde at arbejderkvinderne i deres fagforeninger havde et forum hvor de kunne mødes. Det er givet at der var rum og tid til fest og hyggeligt samvær. Men der er ingen tvivl om at der ved sammenkomsterne i fagforeningens regi blev givet arbejderkvinderne mulighed for at mødes og udveksle erfaringer om løn- og arbejdsforhold. Kun ved mødet med de menige medlemmer kunne bestyrelserne få et indblik i hvad der rørte sig på kvindernes ofte spredte arbejdspladser. Og kun ved jævnligt at mødes kunne kvinderne bestyrke hinanden i nødvendigheden af at kæmpe for forbedringer. For bestyrelsesmedlemmerne kom oven i dette det faste bestyrelsesarbejde og de tværfaglige arrangementer hvor kvinder fra flere faggrupper mødtes.

Da De samvirkende Fagforbund dannedes i 1898, blev repræsentantskabet et formaliseret, om end mandsdomineret forum, dog kun for de få ledende faglige kvinder.

De samlede Kvindeforeninger

I 1888 dannedes De samlede Kvindeforeninger. Foruden Kvindelig Fremskridtsforening, der var en udbyrderforening fra Dansk Kvindesamfund, omfattede kvindeforeningerne syv kvindelige fagforeninger: De kvindelige Herreskræddere, Dame- og Kaabesyersker, De kvindelige Vævere, De kvindelige Tobaksarbejdere, Kvindelig Husgerning, Kvindelige Tyendeforening og Kvindeligt Arbejderforbund. De samlede Kvindeforeninger opløstes i 1893, men organisationen var i den korte periode den eksisterende, et nødven-

Andrea Brochmann (1868-1954) engagerede sig både fagpolitisk, partipolitisk og kvindepolitisk. Hun var herreskrædder, og i 1897 blev hun formand for De kvindelige Herreskrædderes Fagforening. Hun blev på posten som formand til 1909 og var 1899-1909 også medlem af De samvirkende Fagforbunds forretningsudvalg. I 1908 var hun blandt de socialdemokratiske kvinder der i forbitrelse over partiets lunkne kvindepolitik stiftede Socialdemokratisk Kvindeforening, og hun var foreningens formand 1912-35. Hun var skeptisk over for kvindeudvalgene, men støttede dem alligevel loyalt. 1917-43 var hun medlem af Københavns Borgerrepræsentation, og i 1926-32 og 1933-40 sad hun i Landstinget, valgt af Socialdemokratiet. Som medlem af Dansk Kvindesamfunds fællesstyrelse 1922-32 blev hun en af få kvinder fra arbejderbevægelsen der forsøgte at slå bro til borgerskabets kvinder. (ABA)

digt debatforum for kvindesag, især kvindevalgret, og arbejderkvindernes forhold. Organisationens blad *Hvad vi vil* beskæftigede sig nøje med de kvindelige arbejderes forhold og organisationer og kan med nogen ret betragtes som organ også for den kvindelige fagbevægelse.

Fagbevægelsens Kvindesekretariat

Først efter anden verdenskrig fik de faglige kvinder et formaliseret forum. Siden 1935 havde faglige kvinder fra de nordiske lande afholdt studieuger hvor de mød-

tes til foredrag og diskussioner. Dette nordiske samarbejde udmøntedes i Norge 1940, Sverige 1946 og Finland 1948 i oprettelse af kvindesekretariater. Men i Danmark var der hos De samvirkende Fagforbund stærk modvilje mod tanken. Den meget aktive Helyett Simonsen, fra 1938 medlem af bestyrelsen for Hattesyernes Fagforening og fra 1951 foreningens formand, havde fra starten slået til lyd for dansk deltagelse. I 1948 var hun leder af den danske delegation, og efter studieugen skrev hun til De samvirkendes formand, Eiler Jensen, og fremhævede det nordiske samarbejde og understregede behovet for et fagligt kvinderåd i Danmark. Formålet skulle være »at dygtiggøre, oplyse og aktivisere kvinderne inden for fagbevægelsen.« De samvirkende gav efterhånden op for presset fra de aktive kvinder og fra de andre nordiske faglige ledere, og 1949 blev Fagbevægelsens Kvindesekretariat en realitet. I løbet af kort tid havde 23 af de forbund hvor over 2% af medlemmerne var kvinder, tilsluttet sig kvindesekretariatet. Da Kvindeligt Arbejderforbund i 1952 kom med, var over 90% af De samvirkendes kvindelige medlemmer via deres forbund tilknyttet kvindesekretariatet.

Sekretariatet fik dog ikke på noget tidspunkt De samvirkendes fulde opbakning. Kun i kraft af en ihærdig indsats fra en kreds af faglige kvinder blev Fagbevægelsens Kvindesekretariat holdt i live. Som formand fra oprettelsen i 1949 til sin død i 1966 var Helyett Simonsen kvindesekretariatets dynamiske frontkæmper, bistået af en række fremtrædende fagforeningskvinder som Ella Jensen, Tobaksarbejderforbundet, Anny Bengtsson, Dansk Beklædningsarbejderforbund, og Marie Nielsen, Husligt Arbejderforbund, der fra 1966 blev kvindesekretariatets formand. I løbet af

1960'erne opstod imidlertid blandt de faglige kvinder den opfattelse at tiden var løbet fra kvindesekretariatet. Da Kvindeligt Arbejderforbund og ligeledes så kvindestærke forbund som Dansk Beklædningsarbejderforbund og Dansk Tekstilarbejderforbund i 1965 meldte sig ud af Fagbevægelsens Kvindesekretariat, blev det begyndelsen til den opløsningsproces der i 1970 førte til kvindesekretariatets nedlæggelse.

Partiets kvinder

For de politiske kvinder stillede sagen sig noget anderledes. I modsætning til de faglige kvinder havde de ingen egne organisationer der kunne danne ramme om fælles drøftelser.

Helt tilbage til stemmeretskampen i 1880'erne og 1890'erne var de socialdemokratiske kvinder med, men overvejende i deres egenskab af fagforeningskvinder. Både, som nævnt ovenfor, i De samlede Kvindeforeninger, men også i Danske Kvindeforeningers Valgretsudvalg, siden Valgretsforbundet der dannedes i 1898, dominerede de faglige kvinder. På den 2. internationale kongres i 1907 afholdtes den første socialistiske kvindekongference. Som en konsekvens af debatten her om kvindestemmeret besluttede de danske socialdemokratiske kvinder at trække sig ud af Valgretsforbundet og i stedet danne Socialdemokratisk Valgretsforening. Da foreningen ved sin formand, Andrea Brochmann der siden blev formand for De kvindelige Herreskrædderes Fagforening, anmodede Socialdemokratiets forretningsudvalg om at blive optaget i partiet, blev det afslået med den begrundelse at partiet ikke optog særskilte kvindeforeninger. Den samme holdning kom til udtryk ved partikongressen i

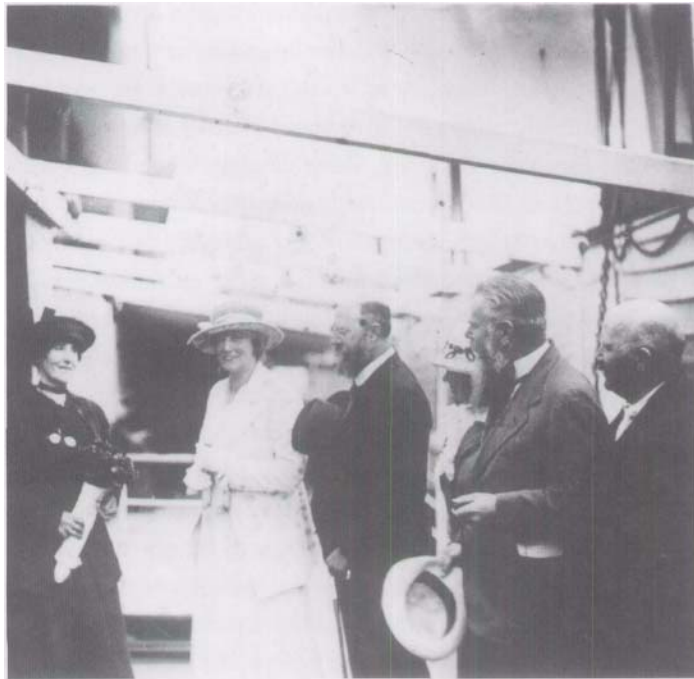
1908, ja, her afviste man oven i købet tanken om separate kvindeforeninger.

Det anfægtede ikke kvinderne, og samme år stiftedes Socialdemokratisk Kvindeforening. Den første formand blev Elisabeth Mac Jørgensen, en dygtig og meget benyttet agitator for HK. 1912-35 var Andrea Brochmann formand. Foreningens formål var »at virke for socialistisk Oplysning, i Særdeleshed blandt arbejdende Kvinder, for Udnyttelsen af den kommunale og Opnaaelsen af den politiske Valgret.« Foreningen fik efterhånden aflæggere andre steder i landet, bl.a. i Aalborg, Århus og Kolding. Men når kvinderne, som i 1910, 1935-36 og igen i 1946, forsøgte at danne et landsomfattende forbund, reagerede par-

tilevelsen skarpt imod. Det danske socialdemokrati adskilte sig i dette spørgsmål markant fra både de nordiske broderpartier og fra Socialdemokratiet i Tyskland.

Kvinder i kommunalpolitik

I 1908 fik kvinderne kommunal valgret, og ved kommunalvalget i 1909 iværksatte Socialdemokratiet et energisk agitationsarbejde for at inddrage arbejderbevægelsens kvinder i partiet. Men Socialdemokratisk Kvindeforening ansås fortsat, med Staunings ord, for en 'separatistisk Tilbøjelighed'. Selv betragtede foreningen sig ikke som en politisk organisation, men en

Sylvia Pio (1878-1932) blev født i USA, hvor hendes forældre Louis Pio og Augusta Jørgensen levede i landflygtighed og i stor fattigdom. Gennem sine ægteskaber med først lensgreve Eggert Knuth og siden skuespilleren Johannes Poulsen kom hun ind i den danske overklasse. Hun forblev dog tro mod sin socialistiske barndom og meldte sig 1920 ind i Socialdemokratiet, og på sine mange rejser rundt i Europa blev hun inspireret til en socialdemokratisk kvindebevægelse. Det var hendes kamp for at rehabilitere faderen, der førte til et langt og nært venskab med Th. Stauning. I 1921 lykkedes det hende ved Staunings hjælp at få faderens aske til Danmark, og her modtages Augusta Jørgensen af sin datter, Stauning, Fr. Borghjerg og Oskar Johansen. (ABA)

oplysningsforening for kvinder. Og dog repræsenterede den i forholdet til partiet i en lang årrække den mest selvstændige socialdemokratiske kvindegruppering.

Mange socialdemokratiske kvinder fandt i perioden fra 1909 og ved de følgende kommunalvalg vej til de kommunale råd, men som oftest udgjorde de en enlig, kvindelig, svale i en forsamling af mænd. Interessant er det imidlertid at der til Borgerrepræsentationen i København valgtes flere socialdemokratiske kvinder - ved de første valg efter 1909 fortrinsvis kvinder der havde faglige tillidsposter. På tværs af fag- og organisationsgrænser kunne de her mødes og drøfte politiske spørgsmål. Af Borgerrepræsentationens forhandlinger fremgår det at disse socialdemokratiske kvinder havde et tæt samarbejde. De stod sammen i deres ofte skarpe angreb på de borgerlige partier, og de kvindelige repræsentanter for disse partier gik ikke ram forbi. I Borgerrepræsentationen fik de mulighed for i et bredt politisk forum at fremlægge arbejderkvindernes vilkår, og også i det arbejde støttede de hinanden.

De socialdemokratiske kvindeudvalg

I 1929 lykkedes det Sylvia Pio, datter af Louis Pio, at overtale Stauning til oprettelse af socialdemokratiske kvindeudvalg. Sylvia Pio var inspireret af de socialistiske kvindebevægelser i Sverige og Østrig, og hun understregede at det ikke var meningen at oprette selvstændige kvindeorganisationer, men udvalg af kvinder, underlagt de lokale vælgerforeninger. Og sådan blev det. Da partiet omsider sanktionerede en kvindelig gruppering, var hensigten, med partibestyrelsens ord, »ikke at skabe nogen Selvstændig Kvin-

debevægelse, som Formandsmødet bestemt maa fraaade, men derimod at skabe et Organ, hvorigennem Kvindernes Ønsker og særlige Interesser kan komme til Udtryk ... Udvalgets Opgave er af raadgivende Art. Ethvert Forslag maa forelægges og godkendes af den ansvarlige Bestyrelse, der i alle Forhold er den afgørende Myndighed.« Selv med denne begrænsede handlefrihed vakte forslaget om kvindeudvalg ikke begejstring i partiet, især ikke blandt mændene. Men også mange socialdemokratiske kvinder var forbeholdne, bl.a. Thea Tønder, medlem af Tobaksarbejderforbundets bestyrelse, der opfattede kvindeudvalgene som en narresut. Hun og mange andre fremtrædende socialdemokratiske kvinder anså i mange år Socialdemokratisk Kvindeforening for det mest selvstændige kvindeforum.

De blev bekræftet i deres negative holdning til kvindeudvalgene, da partiledelsen modsatte sig et landsdækkende forum for kvindeudvalgene. Man ønskede ikke noget kvindeligt samarbejde uden om partibestyrelserne. Igen tog kvinderne sagen i egen hånd. Først mødtes de københavnske kvindeudvalgsformænd i Sylvia Pios dagligstue, og fra 1930 formaliserede de samarbejdet i Kvinde-Udvalgenes-Klub, KUK, en forening med vedtægter, kontingent etc. I de første år var det kun udvalgsformændene der mødtes, dels for at få arbejdet i gang, men også for at diskutere konkrete sager som sædelighedsforbrydelser, prævention og ferieophold for husmødre. 1933 vedtog KUK at alle interesserede kvinder kunne optages som medlemmer. Kvinderne havde hermed for alvor skabt et netværk uden om partiledelsen, ja, i virkeligheden en særskilt kvindeorganisation. Partiledelsen reagerede da også prompte med beslutningen om at KUK ikke mere

kunne få optaget meddelelser i *Social-Demokraten*.

Op igennem 1930'erne løsnedes partiledelsens stejle holdning imidlertid. I 1934 fik samarbejdet mellem kvindeudvalgene officiel status da den københavnske partiledelse accepterede dannelsen af Fællesudvalg for Kvindeudvalg i København. Efterhånden begyndte også kvindeudvalgene uden for København at arbejde sammen, og det københavnske fællesudvalg

Helyett Simonsen (1898-1966) var hanesyerske og forenede det faglige og partipolitiske med en kvindepolitisk indfaldsvinkel. 1938 blev hun medlem af bestyrelsen for Hanesyernes Fagforening, og 1951-65 var hun foreningens formand. Et indlæg om ligeløn på Hatte- og Buntmagerforbundets kongres i 1951 førte hende ind i forbundshestyrelse og forretningsudvalg. Fra 1949 til sin død var hun Fagbevægelsens Kvinde sekretariats energiske formand. Fra 1953 var hun formand for kvindeudvalget i sin lokale vælgerforening, og fra 1954 var hun med sin sædvanlige energi og vedholdenhed socialdemokratisk medlem af Københavns Borgerrepræsentation. (ABA)

blev nu til Socialdemokratiske Kvinders Fællesudvalg. Fællesudvalgets formand fra 1934 blev den fremtrædende socialdemokratiske politiker Margrethe Høst Neerup. Men først på kongressen i 1945 kom det store gennembrud for kvindeudvalgene. Det blev vedtaget at der kunne oprettes kredskvindeudvalg og amtskvindeudvalg. Og 1948 kunne de socialdemokratiske kvinder afholde deres første landsdækkende konference. De følgende årtier blev kvindeudvalgenes storhedstid, og over hele landet mobiliseredes tusinder af kvinder. Men efter partikongressen 1969 der indskrænkede kvindeudvalgenes selvstændighed, blev kvindeudvalgene i princippet nedlagt.

Kredsen

Lad os vende tilbage til perioden under anden verdenskrig for da tog kvinderne et usædvanligt skridt:

med dannelsen af Kredsen i 1942 gik de deres egne organisatoriske veje. Forholdene under besættelsen havde intensiveret behovet for et forum hvor de politiske og de faglige kvinder kunne mødes. Man mødtes først uformelt og informerede hinanden om hvad organisationerne arbejdede med, og drøftede hvorledes den politiske situation berørte arbejderkvindernes liv. Ud fra ønsket om at formulere fælles holdninger til fremtidens politik og dermed sikre sig indflydelse opstod ideen om at etablere et fast forum for samarbejde.

På Margrethe Høst Neerups initiativ stiftedes derfor Kredsen, en sammenslutning af ledende socialdemokratiske kvinder der beklædte tillidsposter inden for partiet og fagbevægelsen. Fra partiet deltog bl.a. Nina Andersen, Ingeborg Hansen og Edel Saunte og fra fagbevægelsen bl.a. Helyett Simonsen samt Fanny Jensen og Ellen Henriksen fra Kvindeligt Arbejderforbund. Kredsens medlemmer skulle anbefales af mindst tre medlemmer og medlemskabet godkendes af hele forsamlingen. Kredsen, der først blev nedlagt i

Margrethe Høst Neerup (1889-1967) var kontorfuldmægtig i Ministeriet for offentlige Arbejder og tilhørte dermed den gruppe af fremtrædende socialdemokratiske kvinder der ikke havde deres udspring i arbejderbevægelsen. Hun var fra sine unge år aktiv i Dansk Kvindesamfund hvor hun fik flere tillidsposter. 1929 tilsluttede hun sig Socialdemokratiet, og hun lagde sin kvindepolitiske indsats i kvindeudvalgene, bl. a. som formand for kvindeudvalget i sin lokale vælgerforening, 1932-35 var hun formand for Kvinde-Udvalgenes-Klub og 1934-45 formand for Socialdemokratiske Kvinders Fællesudvalg. 1942 tog hun initiativ til stiftelsen af Kredsen. 1936-40 var hun medlem af Københavns Borgerrepræsentation. 1945 nedlagde hun sine tillidshverv i partiet, sandsynligvis i skuffelse over at det på partikongressen ikke var lykkedes at opstille kvinder på sikre pladser, og der derfor ved valget i 1945 ikke kom socialdemokratiske kvinder ind i Folketinget. (ABA)

1993, var både dengang og senere et vigtigt kontaktcenter for arbejderbevægelsens ledende kvinder. Her fostredes nye ideer og politiske forslag som på den ene eller anden måde kom kvinderne til gode, og her koordineredes bestræbelserne på at styrke kvindernes position i både parti og fagbevægelse.

Som det var tilfældet med Fagbevægelsens Kvindesekretariat, var der også i Socialdemokratiet kredse der mente at tiden var inde til at kvindearbejdet burde inkorporeres i selve partiarbejdet. Ikke desto mindre opstod der op gennem 1970'erne flere stærke kvindegrupper der fungerede som pressionsgrupper i forhold

til partiet. Ligestillingsdebatten i dette årti satte nu også sine spor i parti og fagbevægelse: På partikongressen i 1977 nedsattes et centralt ligestillingsudvalg hvis overordnede opgave var at formulere en socialdemokratisk ligestillingspolitik. Og på LOs kongres i 1979 vedtoges det at nedsætte et ligestillingsudvalg der skulle bestå af repræsentanter fra såvel kvinde- som mandsdominerede forbund, og som skulle forestå en kulegravning af ligestillingsproblematikken på arbejdsmarkedet. Kvindepolitik var blevet til ligestillingspolitik.

Karl Kiefer - forretningsmand og arkivar

Af Jens Erik Kofoed Pedersen

En ny arkivaflevering, fra journalist Preben Dich, supplerer Karl Kiefers lille personarkiv i ABA. I sin helhed er Karl Kiefers arkiv formentlig gået tabt. Lykkeligvis faldt tilfældighederne ved dette 'arkivfund' denne gang ud til eftertidens og ABAs fordel. Omstændighederne ved opdagelsen af disse arkivalier var knyttet sammen med renoveringen af en ældre bolig hvor 'papirene' pludselig dukkede op.

Arkivtilvæksten illustrerer og dokumenterer Karl Kiefers aktiviteter 1918-1919 - med forbindelser til Weimarrepublikkens præsident, Friedrich Ebert, og republikkens første rigskansler, Philipp Scheidemann.

Karl Kiefer var uddannet typograf og kom i Dansk Typograf Forbunds hovedbestyrelse i 1897. Desuden blev han i 1907 medlem af Socialdemokratisk Forbunds hovedbestyrelse. Ligeledes i 1907 blev han udnævnt til sekretær i Arbejdernes Fællesorganisation i København.

I 1918 figurerer Karl Kiefer i *Kraks blå bog* både som direktør for Arbejderbevægelsens Fællesorganisationens Brændselsforretning A/S og som leder af Arbejderbevægelsens Arkiv og af Læsestuen for arbejdsløse. I et cirkulære udsendt af ABAs bestyrelse i juli 1909 hedder det: »Som arkivar ansattes sekretæren for Arbejdernes Fællesorganisation i København, K. Kie-

fer«. Karl Kiefer er således ABAs første arkivar og personificerer, sammen med Peder Nørgaard og H.P. Sørensen, ABAs første tid i Fællesorganisationens regi, lokalemæssigt »i et hjørne af Fællesorganisationens køkken«.

Det var i sin egenskab af direktør for Brændselsforretningen og i bestræbelserne for at skaffe billigt brændsel til arbejderbefolkningen Kiefer blev en frontfigur i arbejderbevægelsen. Det var i denne periode Karl Kiefer fremstod som en af dansk arbejderbevægelses mest fremtrædende mænd. Betegnende skriver E. Wiinblad og Alsing Andersen i *Det danske Socialdemokratis Historie fra 1871 til 1921, 2. Del*, s. 330 i deres beskrivelse af oprettelsen af brændselsforretningen: »Kiefer blev forretningens leder og skulle snart overraske sine klassefæller ved en dygtighed og energi, der hensatte privatkapitalisterne og deres tjenerskab i rene feberanfald af raseri«.

Denne komplekse politiske og økonomiske konjunktur under den 1. verdenskrig, hvor kulimporten indgik i et storpolitisk spil i den danske regerings anstrengelser for at balancere mellem ententemagterne og Tyskland, kan beskrives som både gullasch- og Grundertid. Hvad det sidstnævnte angår, var Karl Kiefer således primus motor i etableringen af Arbejdernes

Som forretningsmand kunne Karl Kiefer sagtens bideskeer med kapitalisterne. (ABA)

Landsbank, oprettet 1919. Dette var blevet en nødvendighed da arbejderbevægelsens hidtidige bankforbindelse, Revisionsbanken, følte sig presset af kapitalkredse og af den borgerlige opinion til at opsiges samarbejdet med Arbejderkul og arbejderbevægelsens organisationer.

Karl Kiefers aktiviteter i denne periode kan ikke

vurderes uden at nævne den legendariske, men tvetydige Alexander Helphand (1867-1924) - kaldet Parvus. Han er indgående beskrevet i Hans Flugers utrykte speciale fra 1974 og i Tørk Haxthausens historisk-dokumentariske roman *Dr. H. Rejsende i revolution* fra 1986. Fra 1915 til 1919 opholder Helphand sig i København, og Kiefer kommer i kontakt med ham og trækker på hans tyske forbindelser. I kombinationen af økonomiske transaktioner og politisk virksomhed er der fælles træk mellem Helphand og Kiefer - også i deres fysiognomi er der lighedspunkter mellem de to, Parvus var dog også en teoretisk begavelse. ABA har i øvrigt dr. H.'s pas med antagelig gyldighed fra september 1916 til september 1917.

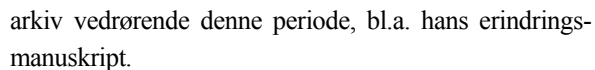
Ovennævnte arkivaflevering indeholder dokumenter, breve mv. der bevidner Kiefers mission og rejsevirksomhed:

En anbefaling af Kiefer fra Friedrich Ebert, der var præsident fra 1919 til 1925, er dateret den 17. november 1918 og påstemplet »Deutsche Sozialistische Republik«.

En lignende anbefalingsskrivelse er fra 13. maj 1919 og underskrevet Noske, med stemplet »Der Reichswehrminister«. Karl Kiefer bliver benævnt som den danske regerings handelsattaché. Gustav Noske var ligesom Ebert medlem af De Folkebefuldmagtigedes Råd, som den tyske regering hed fra slutningen af november 1918 til begyndelsen af 1919. Han satte frikorps ind i bekæmpelsen af spartakisterne. Nedkæmpelsen kulminerede i januar 1919 med nedskydningen af Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg. Noske måtte demissionere i 1920 efter et kupforsøg i 1920, det såkaldte Kapp-Kup.

I et brev fra Philipp Scheidemann, der fra februar

*Karl Kiefers kurerpas udstedt af Udenrigsministeriet
20. juni 1918. (ABA)*

Ligeledes kan Kiefers rejse- og kureraktivitet i perioden 1919-1922 følges på grundlag af afleverede kurerpas. Det fremgår her at Kiefer var kurer mellem det danske udenrigsministerium og det danske gesandtskab i Berlin. I virkeligheden havde Kiefer i denne periode en form for diplomatisk status. Den interessante arkivaflevering dokumenterer således Karl Kiefers betroede handelsmæssige og politiske virksomhed. Karl Kiefer er på denne måde, midt i den tyske revolution, en vigtig person i de intense dansk-tyske relationer - samtidig bekræftes de tætte forbindelser mellem det danske og det tyske socialdemokrati. Alt i alt er han en spændende personlighed som vi nu har fået ny viden om.

Ved Radiorådsvalget i 1934 blev Arbejdernes Radioforbund repræsenteret ved den største lytterorganisation. Forbundets næstformand, Ernst Christiansen, ses yderst til venstre foran stemmesedlerne. (ABA)

ken havde man indtil da koncentreret sig om at udøve teknisk hjælp til medlemmerne via Arbejdernes Radioklubber.

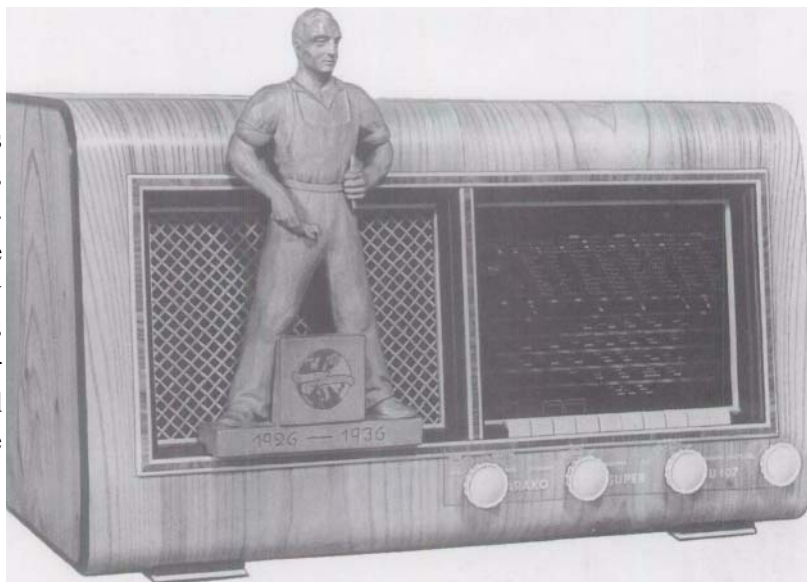
Den samling billeder som billedarkivet har modtaget, illustrerer forbundets første år hvor repræsentation i Radiorådet topper, og hvor radiofremstillingen starter.

Arbejderradio

Fra Arbejdernes Radio- og Fjernsynsforbund indgik 'nye' billeder i ABAs billedarkiv i 1998.

Arbejdernes Radioforbund, senere Arbejdernes Radio- og Fjernseerforbund, i dag Arbejdernes Radio- og Fjernsynsforbund, blev oprettet i 1926 - samme år som den første socialdemokratiske regering gennemførte en radioordning der gav lytterne medindflydelse. I 1928 fik Forbundet plads i det nye Radioråd. Hovedkræfterne bag planen var blandt andre Ernst Christiansen og Peder Nørgaard der senere blev forbundets næstformand respektive formand.

I 1932 tog man desuden springet til at oprette radiobutik og reparationsværksted i Rosenørns Allé og i 1937 radiofabrikken ARAKO. Af frygt for ikke at kunne holde trit med den rivende udvikling inden for modtagerteknik-

ARAKO markerer Arbejdernes Radioforbunds 10-års jubilæum med en jubilæumsmodel. (ABA)

Ikke kun teknikken, men også designet udvikler sig hurtigt inden for radiofremstillingen. (ABA)

Mange teknikker er blevet forbedret siden forbundets formand Peder

Københavnskubbens fjernsynsdemonstration. (ABA)

Nørgaard 'gik i luften' og kaffekoppen var på vej i gulvet. (ABA)

Af Karen Kræmer

AIC - propaganda- eller efterretningsorganisation?

Af Henning Grelle

Den 30. oktober 1998 modtog ABA et brev fra statsministeren med en opfordring til at stille AICs arkiv til rådighed for en gruppe uafhængige forskere udpeget af Statens humanistiske Forskningsråd og Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd. Straks efter modtagelsen besluttede ABAs forretningsfører at sætte den almindelige adgangspraksis til AICs arkiv ud af kraft, og AIC-arkivet blev dermed midlertidig utilgængeligt. Det skete på baggrund af at der samme dag som ABA modtog henvendelsen forelå flere ansøgninger fra en række dagblade om adgang til at undersøge AIC-arkivet. Denne handling fra ABAs side blev mødt med utilfredshed og nogen ironi fra dagbladenes side. I flere af avisernes overskrifter hed det spidst at statsministeren åbner arkiver, mens ABA lukker dem. Der blev efterfølgende spekuleret i hvilken taktik der lå bag ved statsministerens og ABAs handling, men motivet har hele tiden været lige ud ad landevejen. Skulle en gruppe uafhængige forskere sættes til at undersøge AIC, nyttede det ikke at journalister og andre interesserede kunne gennemgå og offentliggøre AIC-historier inden et sådant initiativ kunne komme på plads.

Hvorfor AIC?

Men hvorfor var AIC overhovedet blevet indblandet i en sag der havde sin oprindelse i en helt anden, nemlig en politisk sag om henholdsvis Politiets Efterretnings-tjeneste, PET, og Forsvarets Efterretningstjeneste, FE, og deres ulovlige overvågning af organisationer og danske borgers politiske aktiviteter, navnlig på den såkaldte venstrefløj?

Denne sag havde sit udgangspunkt i at en forhen-værende PET-agent i begyndelsen af 1998 talte ud om sin ulovlige aflytning og infiltration af det lille venstrefløjsparti SAP i starten af 1980'erne. Dertil kom at et stort dagblad senere på året afslørede at den daværende VKR-regering (1968-71) havde overtrådt en erklæring af 30. september 1968 om at registrering af danske borgere ikke måtte finde sted alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed.

Justitsministeren kom i løbet af efteråret under stærkt pres og fremlagde i konsekvens heraf et lovforslag den 27. oktober. Det lagde i sin oprindelige form vægt på at undersøge de retlige aspekter ved PETs overvågning af lovlige politiske organisationer efter 1968. Forslaget blev udsat for kritik fra højre og venstre i Folketinget og af en række organisationer, jour-

nalister og forskere. Et af de store kritikpunkter var at undersøgelsen ikke skulle omhandle tiden før 1968 og derfor ikke kunne føres tilbage til den kolde krigs begyndelse i slutningen af 1940'rne. Denne del af undersøgelsen kunne i givet fald være en almindelig historisk undersøgelse uden retslig eftervirkning. Justitsministerens lovforslag gjorde det muligt at foretage en kobling til f.eks. AIC, men det var ikke selve lovfor-

En af landets største arbejdspladser, B&W, i 1954. En oplagt virksomhed af interesse for AIC. Arbejderne der her er samlet i marketenderiet for at stemme om nedlæggelse af arbejdet, påstod at det var ledelsen der ustandselig fremkaldte uro. Stridsspørgsmålet denne gang var en aftale om skæve helligdage som arbejdsgiveren forsøgte at løbe fra. (ABA)

slaget der bragte AIC på banen. Det skete først og fremmest i de trykte og elektroniske medier i deres forsøg på at påvise at der siden starten på den kolde krig altid har været noget fordækt ved efterretnings-tjenestens arbejde, og at skel som f.eks. 1968 ikke tjente noget større formål.

(AICs arkiv, ABA)

AIC i medierne

I september 1998 offentliggjordes en artikel om AIC i Weekendavisen. Artiklen var i sit indhold redelig og omtalte hvad der er kendt af mange, nemlig at AIC holdt nøje øje med kommunistiske aktiviteter på landets arbejdspladser, navnlig i perioden fra ca. 1948 til ca. 1960. Det mest irriterende ved artiklen var at navnet AIC blev oversat med Socialdemokratiets efterretningstjeneste, hvad der snart skulle blive det gængse når journalister satte sig ved tastene eller tonede frem på tv-kanalerne.

I Danmarks Radio, på DR2, arbejdede man på samme tid på en udsendelse om efterretningstjenester, og mere specifikt om den private efterretningstjeneste »Firmaet«, oprettet af den konservative Arne Sejr og opbygget på resterne af Studenternes Efterretnings-tjeneste som fungerede under besættelsen, samt om AIC.

Under forberedelserne til tv-udsendelsen havde ABA besøg af DR der kom for at filme AIC-materiale og foretage et hurtigt studium af arkivalierne. Under besøget påpegede ABA at AIC var en informations-og propagandacentral, og at det derfor måtte anses som værende en udokumenteret påstand at omtale AIC som Socialdemokratiets efterretningstjeneste. AIC lignede efter ABAs opfattelse langt mere en avisredaktion hvor der også arbejdes med kilder som redaktionen ikke ønsker at offentliggøre. En sammenligning med de statslige efterretningstjenester ville i den grad forplumre vandene og skabe forvirring om sagens kerne.

Disse bestræbelser fra ABAs side viste sig at have været formålsløse, da udsendelsen blev vist i tv den

24. oktober. AIC kaldtes Socialdemokratiets efterretningstjeneste, og i de følgende uger blev AIC omtalt med det navn.

Udsendelsen vakte opsigt af flere grunde. Det blev antydnet at ABA, LO eller Socialdemokratiet var i besiddelse af ældre hemmelige kartoteker over danske kommunister. Denne påstand kan afvises. Det blev også fremhævet af flere vidner i udsendelsen at AIC havde forbindelser til »Firmaet« og til den amerikanske ambassade i København. Denne påstand kan ABA ikke afvise, blot kunne man have ønsket det mere underbygget og dokumenteret. At den amerikanske ambassade kunne sende rapporter hjem (til CIA?) om styrkeforholdet mellem socialdemokrater og kommunister i dansk fagbevægelse, er der - indtil videre -

ikke grund til at forarges over. Amerikanerne kunne følge med i AICs månedsblad *Socialdemokratiske Noter* der offentliggjorde sådanne oversigter.

Var udsendelsen ment som at sætte gang i en debat, så lykkedes det til overflod. Mange dagblade blandede sig i debatten. Mange politikere faldt over hinanden med udtalelser og på en facon der nærmest kunne give et indtryk af at AIC var en organisation som man kendte til, og som sandelig også var en ren spioncentral.

Den første »bombe« sprang da en tidligere socialdemokratisk toppolitiker indrømmede sin medvirken i »Firmaets« aflytning af kommunisten Alfred Jensens lejlighed i 1955. Hertil kom at et tidligere medlem af »Firmaet« afslørede forbindelser til den daværende socialdemokratiske statsminister H.C. Hansen.

»Firmaets« mest kendte og berygtede aktion var en aflytning af kommunisten Alfred Jensens lejlighed i årene fra 1955 til ca. 1959. Aflytningen var sanktioneret af FE, dog ikke af den øverste chef, og bidrog til splittelse i DKP og til Aksel Larsens eksklusion i 1958. Resultaterne af aflytningen, nemlig beslutninger og diskussioner i DKPs centralkomite, blev løbende offentliggjort i dagbladet *Information*. Aflytningen lignede således et komplot udført af »Firmaet«, med billigelse af AIC, efterretningstjeneste og den socialdemokratiske regerings chef.

Hele sagen blev forsøgt klarlagt i 1976 efter den konservative Erik Ninn-Hansens og Jens Otto Krag's antydninger. Dagbladene *Politiken* og *Information*

kunne afsløre at H.C. Hansen havde kendskab til »Firmaet«, og at samme H.C. Hansen stoppede aflytningerne i 1959 - at mindst ét topnavn i AIC havde haft et sporadisk kendskab til »Firmaet«, også kaldet Blikkenslagerbanden - at de renskrivne referater via efterretningstjenestens souschef havnede hos regeringen - og endelig at »Firmaet« modtog betydelige pengebeløb fra CIA. Efter pres fra bl.a. SF's Gert Petersen måtte daværende justitsminister Orla Møller indrømme at aflytningen havde fundet sted, og at den var ulovlig. Der havde derudover været iværksat en politimæssig undersøgelse, men rigsadvokaten havde anset sagen for forældet, hvorved implicerede parter undgik straf.

Tidligere minister og folketingsmand for kommunisterne, Alfred Jensen, viser den væg i sin daværende lejlighed i Vestersøhus hvor CIA i 1958 installerede deres lytteapparater. (ABA)

»Informationsbesøg« var den overskrift Dagbladet Land & Folk gav billedet af Københavns socialborgmester Urban Hansen hvor han hilser på Berlins borgmester Willy Brandt i 1961. Bladet beskrev endvidere besøget således: »Udlands-færden skyldes næppe socialpolitiske studier, men gælder snarere indhentning af informationer til brug for den socialdemokratiske informationscentral.« (ABA)

Bortset fra en række detaljer, fremdraget i debatten i efteråret 1998, er denne sag fortsat omgærdet af gisninger og formodninger iblandet en række facts som næppe kan undslippe historiens dom. AICs arkiv kan imidlertid ikke belyse sagen, det kan kun PET og FE. Hvis materialet altså eksisterer endnu.

Blikket rettes mod Norge

Der kan være mange grunde til at undersøge efterretningstjenesten, og man kunne vælge at følge Norges eksempel. Norge blev hurtigt i den danske debat i efteråret 1998 det store forbillede for hvordan sagen kunne gribes an i Danmark. I Norge havde justitsmini-

steriet iværksat en historisk undersøgelse i 1993 der blev afsluttet med udsendelsen af et to-bindsværk i 1998. Undersøgelsen var sat i værk fordi der forelå en række bøger om de norske efterretningstjenesters overvågning af borgere på venstre- og højrefløjen. Efter at en historikerkommission var nedsat og havde påbegyndt arbejdet, udkom endnu en bog der afslørede tætte forbindelser mellem Det norske arbejderparti og efterretningstjenesten. Det fik efterfølgende det norske Storting til at iværksætte en retlig undersøgelse med nedsættelsen af Lund-kommissionen. Denne kommissions rapport udkom ligeledes i 1998. Noget retsopgør kom det dog ikke til, men en helt ny kontrol med efterretningstjenesterne blev etableret.

Selv om flere har forsøgt at drage sammenligninger mellem Danmark og Norge hvor arbejderbevægelsen samarbejdede med efterretningstjenesten, har dette ikke kunnet påvises.

Hvad er AIC?

AIC blev oprettet i efteråret 1944 af LO, Socialdemokratiet og Arbejdernes Fællesorganisation i København. AIC skulle med udsendelsen af en ugentlig bulletin medvirke til at styrke Socialdemokratiets stilling, navnlig på arbejdspladserne, således at partiet igen kunne komme til at stå stærkt, når besættelsesmagten havde forladt landet. AIC skulle afløse det gamle HIPA (Hovedorganisationernes Informations og Propaganda Afdeling) som måtte indstille virksomheden i 1941. HIPA havde rettet sin propaganda mod kommunismen og nazismen i 1930'erne.

Da Socialdemokratiet ved det første frie valg efter besættelsen tabte 16 mandater, og DKP vandt et tilsvarende antal, stod det klart at DKP måtte blive målet for AICs aktiviteter, men kampen mod kommunisterne optrappedes yderligere fra 1948 ved indledningen til den kolde krig. Det bør imidlertid understreges at selv om DKP var skydeskive, så deltog AIC på fuld kraft i den almindelige politiske kamp rettet mod de borgerlige partier V og K.

AIC gik til opgaven med stor ildhu. AIC blev koordinator for de socialdemokratiske faglige klubber hvis aktiviteter og betydning endnu savner en historisk belysning. Dertil påbegyndte AIC oprettelsen af et kontaktnet af socialdemokratiske tillidsmænd som kunne uddele propagandamateriale, møde op ved generalforsamlinger og sikre valg af socialdemokrater

og endvidere virke som meddelere, såfremt der opstod uro eller konflikt på arbejdspladserne. De socialdemokratiske kontaktfolk skulle både styrke den socialdemokratiske position på arbejdspladserne og sikre og forsvare den faglige linje. Begge formål blev der brug for i den vekselvirkning af offensiv og defensiv kamp der i de følgende årtier gjorde Danmark til et velfærdssamfund.

Denne del af AICs virksomhed kunne kun føres ved at være synlig gennem skrift og tale. De socialdemokratiske tillidsmænd fik argumenter i *Socialdemokratiske Noter* (1945-63) som var en guldgrube af nationalt og internationalt læsestof, såvel fagligt og politisk som økonomisk og socialt, og fra et hav af dupliserede cirkulærer, løbesedler og pjecer der kunne understøtte den aktuelle politiske eller faglige debat. I 1963 blev AIC udsat for store besparelser idet betydelige midler blev overført til opbygningen af et politisk sekretariat i Folketinget. Fra da af blev det primært socialdemokratiske lovinitiativer til opbygning af velfærdsstaten som kom i centrum og skulle viderefremmes ud til socialdemokratiske arbejdere og vælgere.

AIC har haft en række betydende personer ansat hvoraf flere senere blev ministre. En af AICs mest effektive medarbejdere var Urban Hansen der blev sekretær i 1947. Urban Hansen blev senere overborgmester i København. Urban Hansen har ikke sat sig dybe spor i AICs arkiv. Han efterlod sig heller ikke papirer ved sin død. Anonyme kilder har i efteråret 1998 udtalt at Urban Hansen ofte sent på aftenen mødte op på Politigården med en brun kuvert. Hvad indholdet har været, foreligger der intet om, men det er underforstået at der var tale om navne på kommuni-

ster. ABA kan hverken bevise eller modbevise at Urban Hansen har været forbi Politigården. Der er ingen spor i AIC-arkivet, men måske eksisterer de brune kuverter endnu, i så fald må det være hos modtageren.

Generelt finder man ikke i AIC-arkivet navne på organisationer eller personer man har samarbejdet med. Her findes kun navne på socialdemokratiske kontaktfolk. Med mellemrum kan man i referater læse om »nyttige kontakter«, men hvem disse er, kan man kun gisne om. Det kan være »Firmaet«, det kan være socialdemokrater ansat i politiet, det kan være politikere, redaktører osv. Mulighederne er mange.

Når det i debatten i efteråret 1998 blev oplyst at den amerikanske ambassade fik oplysninger om de politiske styrkeforhold i arbejderbevægelsen, er der tale om et materiale der var let tilgængeligt. Fra 1945 til 1973 blev oplysningerne trykt i AICs årlige beretninger, og det har ikke været svært for en amerikansk labor-attaché, der hyppigt besøgte danske fagforeningskontorer, at få denne viden. Det kunne også med mellemrum læses i *Socialdemokratiske Noter* der ligeledes var et let tilgængeligt materiale.

Afsluttende er det værd at nævne forskellige indberetninger fra socialdemokratiske kontaktfolk. Da der aldrig har været tale om en fast indberetningspligt, foreligger der i sagens natur kun indberetninger når det brændte på på arbejdspladserne. Af de indberetninger som findes i AIC-arkivet, handler de fleste om kommunistiske møder. Et forsøg på en større kortlægning af DKPs organisation i landet faldt til jorden i 1947 på grund af meget få tilbagemeldinger. AIC modtog kun sporadiske beretninger om kommunistiske demonstrationer på arbejdspladserne. Herudover måtte man ty til de mange redaktører af lokale soci-

aldemokratiske aviser for at få viden om hvilke modtræk man skulle tage.

AIC havde i det hele taget brug for al den hjælp man kunne få, og økonomien var der konstant problemer med. Der var penge til tre-fire ansatte, og den omfattende strøm af pjecer, løbesedler og skrifter krævede store ressourcer. Hjælp andetsteds fra har uden tvivl været velkommen, men hvor den eventuelt kom fra, må en bredere undersøgelse søge at klarlægge.

Status

En status i marts 1999 kan ikke sige noget bestemt om hvorvidt der kommer en konklusion på hvad der videre skal ske med efterårets debat om den statslige og private efterretnings tjeneste. En isoleret undersøgelse af AIC finansieret af LO og udført i forskningsrådenes regi bliver ikke til noget. LO ønsker en uafhængig undersøgelse og henviser til at der er tale om en offentlig opgave der skal kulegrave ikke kun AIC, men alle implicerede parter under den kolde krig. Derimod må man sætte sin lid til justitsministerens lovforslag hvis skæbne formentlig afgøres lige inden sommerferien. Kan justitsministeren få tilslutning fra højre og venstre i Folketinget og dermed gennemføre sit oprindelige forslag, er der samtidig åbnet mulighed for igangsættelse af en historisk undersøgelse fra den kolde krigs start til vore dage.

Socialdemokratiske internationaler. En bibliografi

Af Gerd Callesen

Den første socialistiske organisation i Danmark var Den Internationale Arbejderforening for Danmark. Den internationale orientering var således en slags vuggegave til dansk arbejderbevægelse. Det blev et fast kendetegn for arbejderbevægelsen i Danmark at den orienterede og engagerede sig internationalistisk, dels ved forslag om den internationale arbejderbevægelses taktik og ved omfattende indsamlinger til støtte for store konflikter som udenlandske faglige organisationer kom ud i, dels ved den løbende opbakning til de forskellige politiske, 'kulturelle' og faglige internationaler og i de senere år det aktive solidaritetsarbejde i f.eks. Sydafrika, Mellemamerika og Østeuropa - måske mindre spektakulært end de store indsamlinger, men ikke desto mindre væsentligt.

Der findes mange internationaler, og selv hvis vi ikke regner de Internationale Faglige Sekretariater og de verdensomfattende faginternationaler med¹, er der over 30 forskellige politiske og kulturelle internationale sammenslutninger i tiden fra 1914 og frem. Nogle har direkte været associeret til den overordnede Socialistisk Arbejder Internationale (SAI), i dag til Socialistisk Internationale (SI)². Andre har stået uafhængige af internationalen i formel organisatorisk henseende, dvs. uden at det er nævnt i vedtægterne at de

samarbejder med internationalen. Men alle har (haft) en fast politisk-teoretisk tilknytning til en socialdemokratisk politisk tankegang. Over 30 organisationer - af hvilke nogle få har virket i hele perioden siden 1914, mens andre har kun eksisteret i nogle få år og har været afhængig af enkelte aktivisters indsats - er tegn på at en internationalistisk virksomhed har betydning for den socialdemokratiske arbejderbevægelse. Aktivitetsgraden har afhængig af omstændighederne været skiftende. Nogle internationaler har måttet 'genfødes', før de igen kunne udvikle sig. Nogle har en bevidsthed om deres historiske indsats og betydning, andre har kun levet og lever i den aktuelle situation. Det sidste har vanskeliggjort udarbejdelsen af en bibliografi over internationalernes udgivelser, idet det har vist sig at afdække et problem som ingen var klar over fandtes da projektet begyndte.

ABA foreslog på den konference som den internationale sammenslutning af arbejderbiblioteker og arkiver afholdt i 1997, at der skulle udarbejdes en bibliografi over de socialdemokratiske politiske internationalers udgivelser i perioden 1914 til 2000. Det så dengang ud til at være en mindre opgave, fordi de få organisationer det drejer sig om, ikke havde udgivet så meget. Men det viste sig at det var urimeligt kun at

undersøge de politiske hovedorganisationer. F.eks. var kvinderne i internationalen i perioden 1923-1940 integreret helt i de organisatoriske sammenhænge, mens de i Socialistisk Internationales tid, fra 1951, efterhånden udviklede et selvstændigt sekretariat med egne udgivelser. Så Kvindeinternationalen måtte med -men så måtte Ungdomsinternationalen vel også, det betød fire nye organisationer. Men ungdomsinternationalerne stod i snæver kontakt med Studenterinternationalen og havde et naturligt samarbejde med Sportinternationalen (den ældste endnu eksisterende internationale, oprettet i 1913) og med Naturvennernes internationale og havde et faktisk samarbejde med Opdragelsesinternationalen som efter 1945 blev slået sammen med Falke-Internationalen, IFM-SEI. Men når Opdragelsesinternationalen skulle med, burde vel også Oplysnings-Internationalen, IFWEA, og den socialdemokratiske lærerinternationale, IUSDE, inddrages. Der var og er et naturligt samarbejde mellem organisationerne - på nogle tidspunkter mere udpræget end på andre. Derfor er det hensigtsmæssigt at registrere alle udgivelser fra de internationaler der har eksisteret eller fortsat eksisterer.

Arbejdet med bibliografien er således blevet væsentligt mere omfattende end oprindeligt tænkt, men også mere givtigt - den kommer til at dække et omfattende spektrum af aktiviteter som for de flestes vedkommende har haft et sidestykke her i landet. En socialdemokratisk afholdsorganisation fungerede således i Danmark i en periode i mellemkrigstiden - Internationalt Socialistisk Afholdsforbund, ISA, var virksomt i tiåret fra 1929 til 1939. Det er endnu uklart om foreningen Broderskab i sin tid var medlem af den internationale sammenslutning for kristne socialister,

mens DAI er repræsenteret i Sportinternationalen, AIF hos Solidar, AOF hos IFWEA, Natur og Fritid hos NFI osv. Under alle omstændigheder betyder denne organisatoriske mangfoldighed at mange danskere har deltaget i et omfattende arbejde som har præget dem personligt, men helt sikkert også givet inspiration til arbejdet og den politiske diskussion på organisationsplan.

Arbejdet med at finde frem til udgivelserne har også vist sig at være mere vanskeligt end først antaget. Internationalernes udgivelser findes ikke samlet et sted. Udgivelser fra de overordnede politiske internationaler, SAI og SI, kan stort set findes frem, bl.a. har ABA en næsten fuldstændig serie af SAIs publikationer. De er imidlertid på tysk, for det var det fremmedsprog der brugtes i den danske arbejderbevægelse i mellemkrigstiden. SAIs udgivelser findes også på engelsk og fransk, og vi forsøger at få i hvert fald de vigtigste protokoller og udgivelser også på engelsk, så nutidens studerende lettere kan læse dem. De mange udgivelser fra andre internationaler, som langt fra alle har haft mulighed for at publicere deres skrifter på flere sprog, er meget dårligere bevaret - selv Sis latinamerikanske kommission, SICLACs, udgivelser er ikke fundet komplet endnu. Og for så vidt de er fundet, er de spredt over flere biblioteker. Af SICLACs tidsskrift *America Latina* findes et nummer i Antwerpen, et andet i Amsterdam, og så er det slut. Man kan ikke kun skyde skylden på de dårlige omstændigheder eller de offentlige bibliotekers manglende interesse for dem, det skyldes også de berørte internationalers manglende omtanke.

I mellemkrigstiden eksisterede en internationale for socialdemokratiske jurister. Endnu er ingen udgi-

Til Socialistisk Arbejder Internationales kongres i Hamborg i 1923 ses tre fremtrædende socialdemokrater, C.V. Bramsnæs med høj hvid flip, Frederik Borgbjerg samt Stauning. (ABA)

velse fra den fundet, mens lægernes internationale dog har udgivet et tidsskrift som endda blev genoptrykt i 1980'erne i et omfangsrigt bind.

Arbejderesperantisterne har været sammensluttet i en internationale der som regel var socialdemokratisk orienteret, men i nogle år nærmest var tilknyttet Kommunistisk Internationale. Der er bevaret en del fra denne organisation i et institut i Bochum der har specialiseret sig i arbejderkulturorganisationerne, herunder arbejderesperantisterne. I Amsterdam kan der ligeledes findes meget. Problemet er at esperanto aldrig blev til et virkeligt alternativ, og det kan være svært at finde bibliotekarere der kan forstå nok af sproget til at bearbejde materialet.

De værste problemer for genfindeisen af udgivel-

serne viser sig mærkeligt nok ikke for materialet fra mellemkrigstiden, til trods for at nazisterne bevidst har ødelagt de fleste europæiske arbejderbiblioteker for dermed at udslette arbejdernes fælles hukommelse. Alligevel har det for det meste kunnet findes og befinder sig i dag i bibliotekerne. Det sværeste er såmænd de i dag arbejdende internationaler. Under min eftersøgning er jeg flere gange stødt på det problem at organisationerne selv intet har bevaret og ej heller har sørget for at få deres udgivelser og arkiver i det hele taget afleveret til et eller flere af de trods alt mange medlemmer af IALHI i Europa. IFM-SEI, hvor DUI er det danske medlem, har vist sig at være så klar over sin rolle og opgave at den har truffet en aftale med Archiv der Arbeiterjugendbewegung i Tyskland

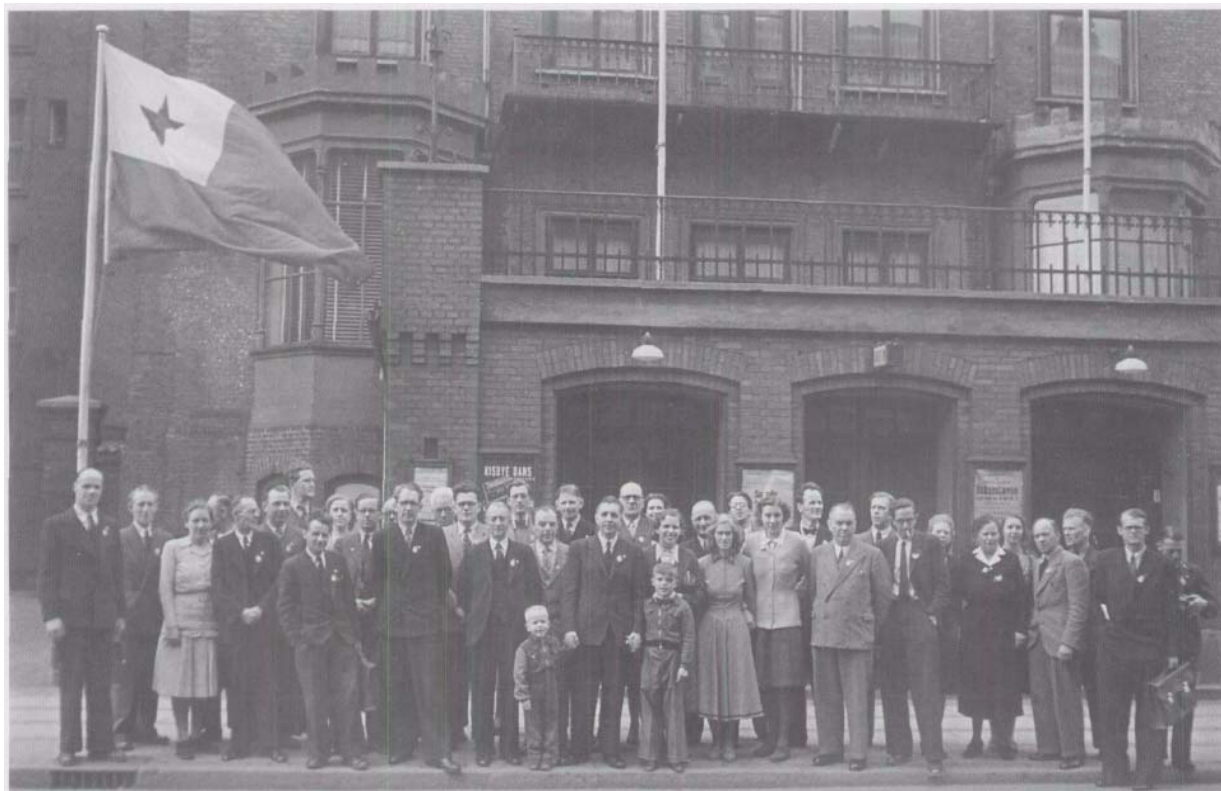
om at arkivere sit materiale der. Ifølge en aftale befinder SAI's og Sis arkiver og de fleste udgivelser sig i det internationale institut for socialhistorie i Amsterdam, IISH, men instituttet har åbenbart ikke rigtig haft mulighed for at følge den samarbejdsaftale op. Derfor mangler der materiale fra de senere år, og det er lige præcis i de sidste ca. 25 år hullerne i samlingerne rundt omkring er begyndt at vise sig for alvor. Det gælder også for ABA der har satset mest på SI, men også på de faglige internationaler som ikke kommer ind i billedet her. ABA har en ganske betydelig samling af Sis materiale, mens det ikke gælder i lige så høj grad for de øvrige internationaler.

Det tydeligste eksempel på negligeringen af udviklingen, på mangelen på historisk bevidsthed, er

sammenslutningen af de socialdemokratiske partier i EU, den organisation som i dag hedder Party of European Socialists, PES. Den har rødder langt tilbage til 1950'ernes begyndelse, men først i 1974 grundlagdes en egentlig konføderation af de socialdemokratiske partier der afholdt møder, konferencer og kongresser, udarbejdede resolutioner og dokumenter, uden dog at ville tage bindende beslutninger. Det skulle være overladt til de enkelte medlemspartier. Men for at fremme den diskussion der skulle føre til et fælles grundlag, blev der produceret en del udgivelser og tidsskrifter, alt sammen på flere - i øjeblikket 12 - sprog. Denne aktivitet udvikledes kraftigt med de direkte valg til Europaparlamentet, og i 1992 oprettedes PES med sin parlamentsgruppe og fra 1994 ungdoms-

*Arbejdersportsstævne i
Frankrig i 1934. (ABA)*

Arbejdernes Esperantoklub holder årsmøde i Folkets Hus på Enghavevej i København i 1949. (ABA)

organisation ECOSY. Ved besøget hos partiet og parlamentsgruppen viste det sig at ingen vidste hvor udgivelserne var, og om der i det hele taget var bevaret noget.

I september 1998 er det blevet besluttet at der nu skal oprettes en samling. Jeg har set lokalet i parlamentsbygningen i Bruxelles, og på det tidspunkt stod der fem kassetter med forskelligt materiale. Der er lang vej igen før det bare nogenlunde kommer til at ligne noget.

Arbejdet med bibliografien har afsløret at der er en reel fare. På grund af manglende historisk bevidsthed er der risiko for at et vigtigt grundmateriale til vurdering af arbejderbevægelsens udvikling vil forsvinde. Det er ikke enkeltstående tilfælde. Da de nordiske arbejderbiblioteker for ca. 10 år siden udarbejdede en oversigt over deres bestand af de internationale fagsekretariats udgivelser, viste det sig at de fire insti-

tutioner hver for sig og i fællesskab havde en ganske vist ikke fuldstændig, men alligevel imponerende samling fra disse. Det var især årene op til 1945 der var dækket godt. Op til ca. 1960-65 var det endnu nogenlunde tilfredsstillende, og derefter blev det tyndt. Enkelte af fagsekretariatene, f.eks. den grafiske internationale og postinternationalen, havde sørget for levering af deres udgivelser i det mindste til et af bibliotekerne, men flere var gledet helt ud af sammenhængen. Det blev der så rettet op på, desværre således at hvert bibliotek for sig søgte at samle alt, i stedet for at få det koordineret.

Der ligger en lære i udarbejdelsen af bibliografier for fagsekretariatene og SAI/SI. Ganske vist er den om de socialdemokratiske internationaler endnu ikke færdig, og man kan håbe at det i sidste instans viser sig at den største del af materialet trods alt kan genfindes i de europæiske arbejderbiblioteker. Men det må være en opgave for IALHI at sørge for at det trykte materiale bevares, helst i flere biblioteker. Det kan med den nye forbedrede teknik ikke være så vanskeligt heller at få fremstillet mikrofilm af disse udgivelser, så de kan genfindes flere steder. Eksemplet med Lægeinternationalens tidsskrift bør ikke blive ved med at være det eneste eksempel, det opfordrer tværtimod til efterfølgelse.

Det var et uønsket resultat af arbejdet med bibliografien at det blev opdaget at det står så dårligt til med adgangen til internationalernes udgivelser. For så vidt de er bevaret, er de spredt over en række biblioteker, hvilket vanskeliggør arbejdet med et væsentligt aspekt af arbejderbevægelsen, den internationalistiske indsats. Opgaven må løses af flere af IALHIs medlemmer i fællesskab. Det kan ikke være f.eks. ABAs

opgave at samle alt fra alle internationaler, det må tværtimod overvejes præcist og helst i samarbejde med de involverede danske organisationer hvad der er af betydning og skal opbevares her, for at de danske organisationers udvikling kan analyseres i deres internationale kontekst. Andre biblioteker rundt omkring i Europa må også påtage sig den opgave at indsamle og bevare, og i fællesskab må der skabes adgang til materialet, så forskere og andre kan bruge det. Bibliografien der skal afsluttes i år 2000 og kan udgives i forbindelse med Socialistisk Internationales 50 års jubilæum i 2001, er et muligt udgangspunkt for en sådan koordination.

Noter:

1. Claus Larsen-Jensen forbereder en rapport om dansk arbejderbevægelses internationale arbejde som er planlagt til at udkomme i 1999.
2. Om denne se Steen Christensen: Nye mål i en ny verden. Socialistisk Internationale 1976-1992. København, Fremad 1992.

Skriv og fortæl - på vågeblus

Af Inge Marott Post

Erindringsindsamlingen Skriv og fortæl — om dit liv og dit arbejde *der har været i gang siden begyndelsen af 1994, stilles nu i bero. Helt konkret betyder det at derfra 15. april 1999 ingen daglig leder er på projektet. Men de mennesker der er i gang med at skrive, eller dem der skulle få lyst, vil længe endnu kunne aflevere deres erindringer på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. I princippet vil erindringerne altid blive modtaget.*

Det tager nemlig lang tid at skrive sine erindringer. Vi får endnu erindringer fra den første del af indsamlingen der begyndte i metalindustrien og fortsatte på HK- og tekstilområdet. Og samlingen må meget gerne vokse.

Det er selvfølgelig med vemod jeg forlader dette spændende og alsidige job. At være projektleder består dels af at holde indsamlingen i kog og dels af opsøgende arbejde som foredrag og skriveværksteder.

I de forløbne år har jeg holdt talrige foredrag om hvorfor det er så vigtigt at almindelige mennesker skriver deres historie. En bemærkning jeg ofte har hørt, er: »Jeg har levet et ganske almindeligt liv, kan det have interesse for andre end mig selv og min nærmeste familie?« Og videre: »Hvor meget skal jeg skri-

ve? Underforstået - der er vel grænser for hvor meget jeg kan være bekendt at skrive om mig selv?«

Men sagen er den at hvis ikke almindelige mennesker skriver deres historie - helst så meget som muligt - og arkiver og museer ikke med jævne mellemrum indsamler erindringer, så vil kommende generationer aldrig få at vide hvordan fx 1900-tallets mennesker levede.

Skriv løs

Særligt spændende har det været at etablere skriveværksteder. Mange mennesker tror ikke de kan skrive. Mit budskab til de usikre: »De fleste mennesker kan skrive deres erindringer, bare de ikke tænker for meget over det. De ved det bare ikke! De skal bare skrive som de taler og fortæller.« Enkelt, tjaja, men det virker! Det er i hvert fald hvad folk fortæller mig efter en eller to dages skriveværksted. For resten brugte H.C. Andersen samme metode, han fortæller selv om det i *Mit Livs Eventyr*: »Jeg havde sat mine små fortællinger på papiret, ganske i det sprog, med de udtryk i hvilke jeg selv mundtligt havde fortalt dem for de små.« Yderligere kommentarer til hans succes som forfatter er vist unødvendige!

Resultater

Det var Nationalmuseet, Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt Dansk Metalarbejderforbund, SiD og Kvindeligt Arbejderforbund der tog initiativ til indsamlingen. Siden gik CO-industri, HK/DANMARK og SiD - Beklædning & Textil ind og støttede projektet økonomisk.

I den forløbne tid er der indkommet omkring 255 erindringer. Heraf er et udvalg på 42 erindringer blevet til tre bøger. Som de første udgav CO-industri i 1996 bogen *Vores liv. I løbet af 1999* udgiver HK/DANMARK og SiD - Beklædning & Textil hver de-

res bog. Erindringerne i de tre bøger er eksempler på hvordan helt almindelige mennesker har opfattet deres meget forskellige livsforløb og klaret de forandringer og udfordringer de er blevet stillet over for. Et værdifuldt stykke hverdagshistorie, beskrevet af mennesker der normalt ikke er på forsiden af verdenspressen.

Vi kunne naturligvis godt ønske os mange flere erindringer til at dokumentere 1900-tallets hverdagsliv. Martin A. Hansen kan ikke udtrykke det tydeligere: »Hvis generationerne rækker hånden ud til hverandre, vil menneskehedens historie være én ubrudt lang kæde.«

Efter mandens død forsørgede Kristine Pedersen sig selv og sine otte børn ved at væve lagenstof og bolster til dyner. Hun hjalp også til i huset hos Herman Jørgensen i hvis gård hun boede. Væven fyldte omtrent hele den ene af de to stuer hun havde. Kristine Pedersen blev 88 år. Billedet som billedarkivet har en affotografering af er kommet til ABA i forbindelse med erindringsindsamlingen på tekstilområdet. (ABA, originalfoto i privateje)

Den faglige arbejderbevægelse

Bibliotekarere

75 år med BF / redaktion: Per Nyeng og Anette Villaume Pinz. - Kbh. : Bibliotekarforbundet, 1998. - (66) s., ill. Temanummer: Bibliotekspressen ; 1998, 11

Blikkenslagere

Breinholt Nielsen, Roar: Blikkenslagernes jubilæumsbog : 100 års jubilæet : 1898 - 27. august - 1998. - (Frederiksberg) : Frederiksberg Kommune, 1998. - 64 s., ill.

Thing, Morten: Intet er umuligt for Vorherre og en blikkenslager : træk af Rør- og Blikkenslagernes Fagforenings historie 1873-1998. - (Kbh.) : (Blik- og Rørarbejderforbundet i Danmark), 1998. - 223 s., ill.

Hospitalslaboranter

Fra medhjælp til selvstændigt fag : hospitalslaboranter gennem 50 år / tekster: Vibeke Neergaard ... (m.fl.). - Kbh. : Landssammenslutningen af Hospitalslaboranter, 1998. - 128 s., ill.

Hotel- og restaurationspersonale

Federspiel, Søren: Vi, der går køkkenvejen : Hotel- og restaurationspersonalets Forbund : 1933-1990. - (Kbh.) : (Restaurations- og Bryggeriarbejder Forbundet. Hotel- og Restaurationsgruppen), (1998). - 240 s., ill.

Jernbanefunktionærer

Skov Pedersen. Uffe: Jernbane Tidende 100 år : 1898 - oktober - 1998 / Uffe Skov Pedersen : redaktion: Kurt Christiansen, Arly Nielsen, Uffe Skov Pedersen. - (Kbh.) : (Dansk Jernbaneforbund), (1998). - 72 s., ill.

Mejerister

Tolbøll, Carsten: De spildte ikke mælken : danske mejerister i 75 år : DMF, Danske Mejeristers Fagforening 1923-1998. - Højbjerg : Danske Mejeristers Fagforening, 1998. - 35 s., ill.

Metalarbejdere

Federspiel, Søren: - de formede jern : den stærke smed - fra esse til computer. - 1. opl. - (Kbh.) : Dansk Metalarbejderforbund, 1997. - 20 s., ill.

Specialarbejdere

Federspiel, Søren: Arbejdsmænd - i Danmarks ældste industriby : SiD Frederiksværk 1898-1998. - (Frederiksværk) : SiD, 1998. - 150 s., ill.

Fra børste til jernbanearbejder : en rejse gennem 100 års fagligt arbejde ved DSB og Banestyrelsen. - (Kbh.) : Jernbanearbejdernes Fagforening (SiD), (1998). - 166 s., ill.

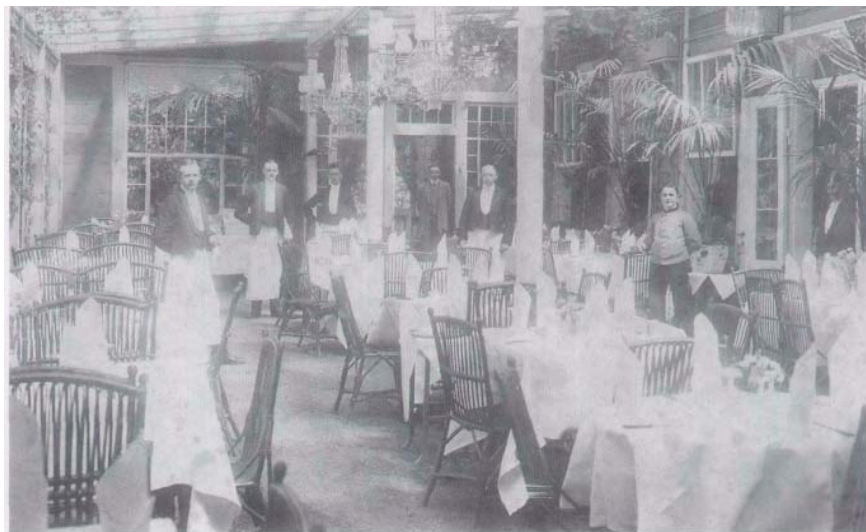
Larsen, Stig: SiD Herlev afdeling : 1923 - 23. februar - 1998 : 75 års sammenhold / af Stig Larsen ; i redaktionsudvalget: Kjeld Hermann ... (m.fl.). - (Herlev) : (SiD, Herlev afdeling), 1998. - 46 s., ill.

Andre faglige sammenslutninger

Arbejderen : udstillingskatalog i anledning af LO 100 år i Vejle / redaktion: John Juhler Hansen. - Horsens : Industrimuseet, 1998. - 72 s., ill.

Christensen, Erik S.: Arbejdere i bevægelse : Fællesorganisationen 1897-1997 / tekst: Erik S. Christensen og Casper S. Thomsen. - 1. udg., 1. opl. - Frederikshavn : LO Frederikshavn, 1997. - 43 s., ill.

Til Hotel- og Restaurationspersonalets Forbunds jubilæumsskrift Vi der går køkkenvejen, skrevet af Søren Federspiel, har ABA leveret en del billeder og i den forbindelse også fået billeder til billedarkivet. Desværre fulgte der ingen oplysninger med disse pragtfulde billeder fra Tjernerforbundet ud over dateringen. Restaurationsbilledet stammer fra 1906, og børnene på ølkassen samt hele deres følge er taget - formentlig ved en skovtur - år 1919. (ABA)

LOs historie. - 1. udg., 1. opl. -(Kbh.) : (Landsorganisationen i Danmark), 1998.-2 bd. : ill. (Bd. 1): Fremad og atter fremad : LOs historie 1871-1960 (i.e.1959) / redigeret af Henning Tjørnehøj. - 712 s. (Bd. 2): I takt med tiden : LOs historie 1960-1997 / redigeret af Henning Grelle. -593 s.

Wolff, Søren: LO-Bornholm's 100 års jubilæum. - i: Bornholms Tidende ; 2. april 1998. (s. 1-12).

Den politiske arbejderbevægelse

Socialdemokratiet

Miltersen, Kaj Ove: Fælles vilje, fælles virke : Socialdemokratiet i Skive : 100 år : 1898-1998 / Kaj Ove Miltersen og Niels Mortensen. - (Skive) : Socialdemokratiet i Skive, 1998. - 39 s., ill.

Socialdemokratisk Vælgerforening Dalum/Hjallese : 90 års jubilæum 1908-1998. - (Dalum) : (Socialdemokratisk Vælgerforening Dalum/Hjallese), (1998). - 8 s., ill.

Danmarks kommunistiske Parti

Små beretninger fra ... unge pionerers sommerlejre i 30'erne / (redaktør) Oluf Unnerup. - 2. udg. - Rudkøbing, 1998. - 15 s. Udgivet i anledning af DKP Esbjergs 75 års jubilæum.

Thomsen, Lars Ulrik: Folkets træ - kampens træ : DKP i Esbjerg 1923-1948. - Esbjerg : DKP Esbjerg, 1998. - 48 s., ill. Udgivet i anledning af DKP Esbjergs 75 års jubilæum.

Oplysningsforbund og kulturelle organisationer

Arbejderbevægelsen i Aalborg 1870-1970 / Henning Bender ... (m.fl.). - (Ålborg) : AOF Aalborg, 1998. - 541 s., ill. - (Aalborgs historie ; Bd. 6). Udgivet i anledning af AOF Aalborgs 100 års jubilæum den 7. december 1998.

Hemmersam, Flemming: Cigararbejder-Sangforeningen af 1872 : et jubilæumsskrift. - (Kbh.) : Cigararbejder-Sangforeningen af 1872. 1998. - 224 s., ill.

»Lad aabnes Lysets Porte« : kultur og oplysning i Korsør gennem 100 år / Jette Kjærulff Hellelsen og Ole Tuxen :

(udgivere) AOF ... (m.fl.). - Korsør : Korsør Bibliotek, 1998. - 119 s., ill.

Rathje, Bill: Folkeferie : dengang, nu og i fremtiden. - Kbh. : Dansk Folkeferie, (1998). - 29 s., ill. Udgivet i forbindelse med Dansk Folkeferies 60 års jubilæum.

Dorte Ellesøe Hansen

Afleveringer til AB A i 1998

Utrykte afhandlinger

Andreasen, Henry: Kommunisme på græsrodsniveau og i hverdagen : et studie af det polske kommunistparti i by- og distriktsområdet Wloclawek under højstalinismen 1949-53. -(Khh.), 1998.

Speciale ved Institut for Historie, Københavns Universitet.

Arnum, Hans: Ideational and institutional analysis of complex decision-making : how to explain the development of social regulation in the European Community with three new institutionalisms and six old ideas. - (Roskilde), 1997.

Thesis for the M.A. in Public Administration, Department of Social Sciences, Roskilde University.

Augustesen, Lars Jakob: Venstrefløjen og Christiania / Lars Jakob Augustesen og Andreas Nawrocki. -(Roskilde), 1997.

Historieopgave, 2. modul, ved Roskilde Universitetscenter.

Bessmann, Nataly: Das Verhältnis der Kommunistischen Partei Opposition

(KPO) zu den Konsensfaktoren Nationalismus und Antisemitismus : eine zeitgenössische Beurteilung der Zustimmung der deutschen Bevölkerung zum Nationalsozialismus. - (Lüneburg), 1998.

Magisterarbeit im Studiengang 'Angewandte Kulturwissenschaften', Studiengebiet Sozial- und Kulturge-schichte, Universität Lüneburg.

Breum Danielsen, Øjvind: Tre danske venstreintellektuelles fascination af Sovjetunionen : analyseret i et internationalt perspektiv = Three Danish left-wing intellectuals' fascination of the Soviet Union. - Odense, 1998. Specialeafhandling ved Center for Historie, Odense Universitet.

Christensen, Thomas: Når man har to standpunkter : Socialdemokratiets afvisning af Den europæiske Fællesakt i 1986.-(Odense), 1998. Speciale ved Institut for Historie, Kultur og Samfundsforhold, Odense Universitet.

Danielsen, Tore M.: The establishment of the Nordic Council : a study of the political decision process. -

(Stockholm), 1998.

Uppsats ved Historiska Institutionen, Stockholms Universitet.

Ernst, Lotte: Et fælles europæisk aftalesystem - utopi eller fremtid? / udarbejdet af Lotte Ernst og Charlotte Hansen. - (Roskilde), 1997.

Kombinationsspeciale i geografi og forvaltning ved Roskilde Universitetscenter.

Falk, Kristian: Från registermetod till producentkooperation : ideologiska perspektiv inom svensk syndikalism 1922-1952. - (Stockholm), (1998). Licentiatuppsats ved Ekonomisk-historiska institutionen, Stockholms Universitet.

Hamann Hansen, Klaus Erik: Havnestrejken 1982/83 : en dokumentation og analyse af de danske havnearbejderes strejke i vinteren 1982-1983 for en ændring af dagpengelovgivningen. - (Kbh.), 1997.

Specialeafhandling ved Historisk Institut, Københavns Universitet.

Harsløf, Ivan: Social chronotopy in transformation : reintroducing the labour contract to Eastern Europe. -

(Ålborg), (1998).

Master thesis in Social Science, Ålborg Universitetscenter.

Jensen, Benedikte: Harald Rue : et litteraturkritisk forfatterskab i mellemkrigstiden. - (Kbh.), 1998. Speciale ved Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet.

Jul Nielsen, Niels: Skabelsen af den danske arbejder : bånd og brudflader i arbejder- og virksomhedskulturer 1850-1920 med Burmeister & Wain som hovedeksempel. - (Kbh.), 1998. Ph.d.-afhandling ved Det humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Klintgaard Larsen, Thomas: De hjemløses tog / Thomas Klintgaard Larsen, Anya Munene Manghezi og Michael Valeur. - (Roskilde), (1998). Projekt, modul 2-3, ved Institut for Historie og Samfundsforhold, Roskilde Universitet.

Kristensen, Anders: Den danske sydafrikapolitik 1952-1986 : apartheidproblemet - fra udenrigspolitik til indenrigspolitik = The Danish policy towards South Africa 1952-1986. - (Kbh.), 1997. Speciale ved Center for Historie, Odense Universitet.

Leth, Line: Europäische Betriebsräte : die Umsetzung in nationales Recht : dargestellt am Beispiel von Deutschland und Dänemark. - (Trier), (1998). Diplomarbeit, Universität Trier.

Lund, Henrik: De nye udfordringer til tillidsrepræsentantuddannelsen / Hen-

rik Lund og Thomas Rørdam. - (Roskilde), 1998. - 2 bd. Projekt, 4. semester, ved den samfundsvidenskabelige basis-uddannelse. Roskilde Universitetscenter.

Mariager, Rasmus: Politik, økonomi & kultur : Danmark og Storbritannien 1945-1947. - Kbh., 1997. Specialeafhandling ved Institut for Historie, Københavns Universitet.

Mortensen, Niels-Erik: Ironiker på cykel : en litteratursociologisk læsning i Eigil Jensen: Hør, var der ikke en, som lo? (1940). - (Kbh.), 1998. Speciale ved Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet.

Nielsen, Jesper Henrik: SF's EF-modstand 1959-1975 : en gennemgang af SF's markeds politik = The Danish Socialist People's Party's market politics and opposition to the EEC 1959-1975. - (Odense), (1996). Historiespeciale ved Center for Historie, Odense Universitet.

Nielsen, Torben: AOF og 'Det socialdemokratiske dannelsesparadoks' : et aspekt af den socialdemokratiske kulturkonception fra 1924 til 1933. - (Kbh.), 1998. Speciale ved Historisk Institut, Københavns Universitet.

Olsen, Birgit: Velfærdsstatens krise - Socialdemokratiets krise? - (Kbh.), 1996. Speciale ved Institut for Litteraturvidenskab, Københavns Universitet.

Pedersen, Bjarne Frits: Syndikalismen i Danmark og Sverige : perioden fra 1900 til 1921. - Kbh., 1997. Speciale ved Det humanistiske Fakultet, Institut for Historie, Københavns Universitet.

Riskaer, Jens Emmerik: Lønarbejderklassen i Danmark siden industrialiseringen : mellem politisk mobilisering og arbejdsmarkedet. - (Kbh.), 1998. Hovedopgave, 6. semester ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

Sannemand Larsen, Kim: Oprettelsen af den Dansk-Tyske Forening : en analyse af baggrunden for foreningens oprettelse med udgangspunkt i forhandlingspolitikken ; samt en statistisk analyse af foreningens medlemmer. - (Odense), (1998). Speciale ved Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse, Odense Universitet.

Skov Petersen, Martin: Rosa Luxemburg og det nationale spørgsmål : en analyse af udviklingen i Rosa Luxemburgs opfattelse af forholdet mellem nationalisme og socialisme, ca. 1895-1919. - (Århus), 1998. Speciale ved Historisk Institut, Århus Universitet.

Sommer, Finn M.: Fagbevægelsen mellem fortid og fremtid : det udviklende arbejde, tillidsvalgte kvalifikationer og fagforeningsuddannelse. - (Roskilde), (1997). Licentiatafhandling ved Institut for

Datalogi. Kommunikation og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.

Stralendorff Petersen, Per Olaf: Historiografiske aspekter i Gustav Bangs skrift: 'Før Grevens Fejde'. -(Kbh.), 1994.

Opgave i arkivkundskab ved Historisk Institut. Københavns Universitet.

Stralendorff Petersen, Per Olaf: Kulturhistorie og udviklingsteori hos Gustav Bang. - (Kbh.). 1994. Opgave i Arbejderkulturstudier ved Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet.

Sønderskov Jensen, Thomas: Dansk-Tysk Forening og P. Knutzen i januar-februar 1941. - (Odense), 1998.

Bachelorprojekt ved Institut for Historie, Odense Universitet.

Østergren, Liila: Fagbevægelsen under pres : EU-samarbejdet, kartelforslaget, medlemmernes normer og værdier. - (Kbh.), 1997. Speciale ved Institut for Statskundskab. Københavns Universitet.

Aagaard Sørensen, Gert: Fra fagforbund til industriforbund? : en spilteoretisk analyse af Specialarbejderforbundets og Metalarbejderforbundets adfærd i kampen om LO's struktur. -(Århus). 1995.

Speciale ved Institut for Statskundskab, Århus Universitet.

Dorte Ellesøe Hansen

Gastronomgruppen inden for Restaurations- og Bryggeriarbejder Forbundet har en flittigt arbejdende arkivklub med adresse på Amager i København. Den omhyggeligt ordnede billedsamling gemmer mange fotos, menukort m.m. Arkivklubben vil gerne have billederne liggende til rådighed for medlemmer, men dette menukort samt andet illustrationsmateriale har ABA fået forærende. (ABA)

Arkivafleveringer

Fagbevægelsen

Dansk Beklædnings- og Textilarbejderforbund: Forhandlingsprotokoller, sager

Dansk Kommunal Arbejderforbund, Frederiksberg afd.: Forhandlingsprotokoller

Dansk Metalarbejderforbund, A-kassen: Medlemssager, love og vedtægter

Dansk Sø-Restaurations Forening: Forhandlingsprotokoller, korrespondance, sager

Foreningen af kommunale tjenestemænd i Nykøbing F.: Regnskabsbog og love

Gartnerne Landsklub: Referater, korrespondance

Hotel- og Restaurationsforbundet: Forhandlingsprotokoller, korrespondance, sager

Husligt Arbejder Forbund, afd. 3: Arkivalier vedr. ejendommen Vesterbrogade 188

Malerklubben ved Teknisk Service, Københavns Kommune: Forhandlingsprotokoller

Malernes Fagforening, Gentofte-Lyngby afd.: Forhandlingsprotokoller

Malernes fagklub, DSB København: Forhandlingsprotokoller

Specialarbejderforbundet i Danmark: Bånd fra kongresser

Værkstedsklubben Friedmann og søn's Hjælpekasse: Forhandlingsprotokoller

Politiske partier og organisationer

DKP, Horsens: Referater, korrespondance, udvalg

DKP, Distrikt 2, afd. 4: Korrespondance, vægaviser

DKP, Århus: Referater, korrespondance, rapporter, sager

Kommunistisk Arbejderparti: Arkivalier 1973-94

SF, Folketingsgruppen: Arkivalier

SF, Sekretariatet: Gruppemødereferater

Socialdemokratiet: Referater, korrespondance, udvalgs materiale

Socialdemokratiet, Folketingsgruppen: Referater fra gruppemøder, gruppebestyrelsesmøder, koordinationsudvalg

Socialdemokratiet, Politisk-økonomisk afd.: Notater, korrespondance

Socialdemokratiet i Gentofte Kredsen: Forhandlingsprotokoller, regnskaber

Socialdemokratiet i Nykøbing F.: Referater fra kvindeudvalg og aktivgruppen

Socialdemokratiet, Rødovre Syd: Referater

Socialdemokratiet i Stubbekøbing: Regnskaber

Socialdemokratiet i Aabybro: Arkivalier 1957-98

Andre organisationer

AOF-Bornholm: Forhandlingsprotokoller og regnskaber

Arbejderbevægelsens Kooperative Finansieringsfond: Protokoller, korrespondance, regnskab

Arbejderbevægelsens Mæglingsudvalg: Protokol

Arbejdernes Radio- og Fjernsynsforbund: Forhandlingsprotokoller

DSU: Referater, korrespondance

DSU, Lolland Falster Kredsorganisation: Forhandlingsprotokoller

DSU. Stubbekøbing: Forhandlingsprotokoller, regnskaber

DSU-Københavnskredsen: Referater, korrespondance

Frit Forum, Aarhus: Referater, vedtægter

Socialdemokratisk Ungdomshjem, Lundtoftegade: Forhandlingsprotokoller, regnskaber

Udstillingen for Arbejderbeskyttelse: Forhandlingsprotokoller, korrespondance

Personarkiver

Ernst Bruun Olsen: Skuespil

Kaj Bundvad: Personlige arkivalier (afleveret af Bundvads søn)

Henry Grünbaum: Korrespondance,

manuskripter m.m.

Oscar Hillig: Personlige arkivalier,
kassebog fra psykoanalytisk forening
m.m.

Robert Huhle: Korrespondance

Magnus Johansson: Manuskripter,
korrespondance (afleveret af Birgit
Johansson)

Karl Kiefer: Korrespondance m.m.

Lis Mølbjerg: Manuskripter, korre-
spondance, erindringer (afleveret af
Lone Mølbjerg)

Erling Olsen: Korrespondance, manu-
skripter m.m.

Gert Petersen: Notater vedr. Fredspo-
litisk udvalg

Georg Poulsen: Korrespondance

Henning Rasmussen: Korrespondance,
manuskripter (afleveret af Ebba
Rasmussen)

Jens Risgaard Knudsen: Lommebøger,
udklipsbøger (afleveret af Mads
Risgaard Knudsen)

Ole Stender Petersen: Korrespondance,
manuskripter (afleveret af Dorrit
Stender Petersen)

Peter Valenius: Mødenotater

Mogens Voltelen: Korrespondance,
manuskripter

Følgende personer har afleveret for-
skellige arkivalier til ABA:

- Bjarne Hedtoft: Materiale fra Ella

Tidligere statsminister Hans Hedtofts familie har været så venlig at udlåne familiealbum til ABA. Billedarkivet har ladet nogle af disse billeder affotografere, bl.a. dette hvor Hedtoft fremviser hjembragte gaver fra sin Grønlandsrejse i 1948. Rejsen hvorfra der findes flere billeder i ABA, var optakten til en kraftig modernisering af det grønlandske samfund. (ABA, originalfoto i privateje)

og Hans Hedtoft

- Ole Strandberg: Russell-tribunalet, Gruppe 61, Clarté, Studentersamfundet m.m.

- Erling Andresen

- Mogens Bergmann

- Henrik Ejlbøl Jensen

- Inga Jensen

- Knud Erik Larsen

- Susanne Luthmann

- Søren Madsen

ABA vil gerne takke alle der har skænket materialer til arkivet.

Anette Eklund Hansen

Billedafleveringer

I billedarkivet er der indgået 7.924 billeder i 1998. Fordelingen på givere og emnegrupper er følgende:

Fagbevægelsen

Restaurations- og Bryggeriarbejder Forbundet, Tjenergruppen: Forbunds-billeder

Restaurations- og Bryggeriarbejder Forbundet, Gastronomgruppen/Arkivklubben: Arbejdspladsbilleder/kokke. Menukort

Fotografer

Pressefotograf Harry Nielsen: Arbejdsforhold, forbunds-billeder, portrætter. Farvedias. Diverse emner, sort/hvide papirbilleder

Arkiver, biblioteker og museer

Sammenslutningen af Lokalarbiver,

SLA, ved Lone Romsdal Hallundbæk: SUF Kongres

Førlag

Fremad/Gyldendal, ved Niels Kølle: Portrætter af Anker Jørgensen, gade-partier. DASF forbunds-billeder

Politiske partier

Socialdemokratiet: Portrætter af Karen Jespersen

Socialdemokratisk Forening i Nykøbing F., ved Torben Nymand: Parti-föreningsbilleder, portrætter, arbejds-forhold

Øvrige organisationer

Arbejdernes Radio- og Fjernsynsforbund: Album vedr. arbejderoplysning

AOF, ved Erik Stubtoft: Diverse emner

Udstillinger for Arbejderbeskyttelse: Billeder brugt i udstillingen Nordtræ

DSUs Ungdomshjem i Brønshøj, ved Palle Lundstrøm: Affotograferinger af kunstmaler Kragh-Pedersen-malerier. Interiør fra DSUs Ungdomshjem, Brønshøj

Enkelt personer

Dorte Christensen: Diverse emner og portrætter

Carl Emil Hansen: DSU-jubilæum

Robert Huhle: Pressebilleder fra Sønderjyden og Sjællandsposten

Carl Jacobsen: Arbejdspladsbilleder,

bagere

Birgit Lassen: Billeder fra Malerforbundet

Esther K. Pedersen: Billeder fra Snedkerforbundet

Karen Peilicke: Diverse emner

Hans Uwe Petersen: Komm. S.'s 4. kongres

Nicolaj Pors: Album Dansk Pressefabrik

Jytte Stolpe: Album med DSU-billeder

Morten Thing: Kvindernes Verdenskongres, Komm. Int., 1953

Knud Thomsen: Postkort, Københavns-motiver.

Karen Kræmer

Medarbejdernes aktiviteter

Publikationer/artikler

LO 100 år

I takt med tiden. LOs historie 1960-1997. Redigeret af Henning Grelle. Billedredaktion: Karen Krænier. LO 1960-1980. Af Anette Eklund Hansen, s. 14-95. - LO 1980-1987. Af Henning Grelle, s. 98-219. - Fagbevægelsen og A-pressen. Af Henning Grelle, s. 538-564. - Forbund i DsF/ LO 1898-1997. Forbund i LO 1. januar 1997. Karteller 1997. LOs medlemstal i kongresårene 1899-1996. LOs forretningsudvalg 1975-1997. Forretningsudvalgsmedlemmer 1975-1997. Af Hannah Linden og Louise Flugger Callesen, s. 565-590

Gerd Callesen

Erstmals auf dem amerikanischen Kontinent. 28. Jahreskonferenz der IALHI. - i: Mitteilungen des Förderkreises Archive und Bibliotheken zur Geschichte der Arbeiterbewegung nr. 13. s. 16-18

EGA - ett projekt för vår tid. Utgivning av Marx och Engelsmanuskript. - i: Manifestet 1848 - 1998, Stock-

holm 1998. s. 251-65

Danish-German Relations. - i: Modern Germany. An Encyclopedia of History, People, and Culture, 1871-1990. New York, 1998. s. 218

Gårdens løsning. - i: Ret og vrang nr. 6, juli kvartal, s. 12-16

Dán szociáldemokrata politika 1996-1997-ben. - i: A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv 1999. s. 147-49

Arbejderhistorie - en forudsætning. -i: Solidaritet nr. 3. s. 17-19

Viden er magt. - i: Ret og vrang nr. 7, oktober kvartal, s. 27-31

Artikler om dansk og udenlandsk fagbevægelse i Danmarks Nationalleksikon bd. 10, 11 og 12

Anmeldelser i: Arbejderhistorie, og i: A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv 1999

Gerd Callesen og Ole Arent

Arbejderhistorie og videnskab. - i: ABA årsskrift 1997. s. 29-32

Bjarne Avlund Frandsen

Tidsskrifter/årboeger 1997/1998. - i: Arbejderhistorie, nr. 1, 1998. s. 82-88, nr. 2, 1998. s. 98-104, nr. 3, 1998. s. 89-96, nr. 4, 1998. s. 120-24

Bjarne Avlund Frandsen og Torsten Lange

En verden af links. - i: www.faglig.dk

Henning Grelle

Fremtidens Danmark - Danmarks fremtid. - i: Folkets århundrede. Arbejdermuseet og ABA. s. 70-76

Tomorrow's Denmark. — i: The people's century. Arbejdermuseet and ABA. s. 70-76

LO bliver til. Artikel til fagbladene i anledning af LOs 100-års jubilæum

Kooperationen. - i: LOs cd-rom Hvem byggede Danmark? 100 års Danmarkshistorie i billeder, tekst, lyd og filmklip

Arbejderregering på kobberplatter. -i: ABAs årsskrift 1997. s. 36-40

Fra mørke til lys. Hjalmar Kragh-Pedersen på Arbejdermuseet og i ABA.

- i: Nyt om Arbejdermuseet, nr. 2, 1998. s. 13-16

Rudy Hassing

Arkitekt Mogens Voltelens billedsamling. - i: AB As årsskrift 1997. s. 33-35

Jens Erik Kofoed Pedersen

AOF på Bornholm. - i: ABAs årsskrift 1997. s. 11-13

Tradition og historie fra B&W i ABA. Arbejderarkivalier fra Burmeister & Wain Skibsværft. - i: ABAs årsskrift 1997. s. 26-28

Anmeldelse i Arbejderhistorie, nr. 1, 1998. s. 68-70

Karen Kræmer

Når et jubilæum er over os. - i: ABAs årsskrift 1997. s. 23-25

Torsten Lange

DKP åbner sig ... - i: ABAs årsskrift 1997. s. 14-19

Gitte Lunde Johansen

Billedværker - bøger af format! - i: ABAs årsskrift 1997. s. 20-22

Foredrag/undervisning/udstilling

Foredrag om erindringer for HK-afdelingerne i Nykøbing F. 20. januar og i Esbjerg 28. januar. Og for SiD - Beklædning & Textils afdelinger i Viborg 26.-27. marts, i Uldum 12. maj, i Ikast 26. august, i Kolding 10. sep-

tember, i København 16. september og 3. december og i Silkeborg 5. november, for pensionister på Lauge-sens Have 8. august og på Egtved Kommunes Museum 30. marts i forbindelse med udstillingen 'Klude, garn og mennesker' (Inge Marott Post)

Tillidsrepræsentanten i historisk belysning. Foredrag ved Tillidsrepræsentantkonferencen i Århus, 14. august (Henning Grelle)

Hvorfor har arbejderbevægelsen et bibliotek og arkiv? Gladsaxe weekend radio 21. november (Gerd Callesen)

Konferencer, seminarer og møder

Møde i IALHI Coordination Committee, Amsterdam 24. januar (Gerd Callesen)

Syndicalism. Swedish and International Historical Experiences, Stockholm, 13.-14. marts (Gerd Callesen)

Årsmøde i Center for studier i arbejdsliv, 17. marts. Tema: Det fleksible arbejdsliv - velsignelse eller forbandelse (Anette Eklund Hansen)

Industripuljemøde, NKT i Glostrup, 20. april, og i Horsens 19. oktober (Anette Eklund Hansen)

IALHI-årsmøde, 16.-19. september, Milano (Gerd Callesen, Anette Eklund Hansen og Henning Grelle)

Nordisk arkivarmøde i Oslo, 26.-27.

oktober (Anette Eklund Hansen, Hannah Linden og Jens Erik Kofoed Pedersen)

Møde om fremtidigt kulturelt samarbejde i Øresundsregionen, Malmø 13. november (Dorte Ellesøe Hansen)

Redaktions-, konsulent-og foreningsarbejde, udvalg

Korresponderende redaktør til: A nemzetkozi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv, Budapest, og til: International Labor and Working-Class History, New York (Gerd Callesen)

Medlem af Wissenschaftlicher Beirat der Internationalen Marx-Engels-Stiftung (IMES), Amsterdam (Gerd Callesen)

Medlem af Coordination Committee i: International Association of Labour History Institutions (Gerd Callesen)

Medlem af redaktionen af: Arbejderhistorie. Tidsskrift for politik, økonomi og historie (Anette Eklund Hansen)

Medlem af SFAHs bestyrelse, af bestyrelsen for Center for studier i arbejdsliv, af Styringsgruppen for udarbejdelse af Dansk Kvindebiografisk Leksikon, af Styringsgruppen for indsamling af arbejdererindringer, og af Kulturministeriets privatarkivudvalg.

Censor ved historie på universiteterne (Anette Eklund Hansen)